

**Ўзбекистон Республикасининг ташқи
сиёсати:**

тарих ва ҳозирги замон

махсус курсидан

МАЪРУЗАЛАР МАТНИ

**В.5220200 – “Тарих” (бакалавр) йўналиши
талабалари учун**

1-маъруза: “Ўзбекистон Республикаси ташқи сиёсати: тарих ва ҳозирги замон” махсус курсининг мақсад ва вазифалари

Режа:

- 1. Ташқи сиёсат ҳақида умумий тушунча**
- 2. Курснинг мақсад ва вазифалари**

1.Ташқи сиёсат ҳақида умумий тушунча

Инсоният жамиятида давлатлар пайдо бўлибдики, улар ўртасида у ёки бу даражада сиёсий, иқтисодий ва маданий алоқалар ўрнатилган. Дастлабки давлатлар Миср, Месопотамия, Элам (ҳоз. Эрон ҳудуди), Ҳиндистон ва Хитойда бундан 3,5 – 5 минг йиллар муқаддам вужудга келган. Худди мана шу даврлардан бошлаб давлатларнинг бир-бири билан ташқи алоқалари йўлга қўйила бошлаган. Илк давлатлараро алоқалар, асосан, товар айирбошлаш, яҳни ўзаро савдо орқали амалга оширилган. Давлатларнинг ўзаро савдо алоқалари натижасида қадимги карвон, денгиз йўллари вужудга келган. Буюк ипак йўли мил. ав. II асрдан то мил. 15 асргача, яҳни буюк географик кашфиётлар қилингунга қадар, энг қадимги давлатлараро ташқи алоқаларни амалга оширишда муҳим рол ўйнаган.

Ҳозирги кунда дунёда 250 га яқин давлатлар мавжуд бўлиб, улар 12 та халқаро, 25 та халқаро-минтақавий ташкилотлар ҳамда уларнинг соҳалараро алоҳида бўлимлари ва бошқа ассоциациялар, қўмиталар доирасида ёки айрим давлатлар билан ўзаро доирада жаҳон сиёсий-иқтисодий жараёнларида қатнашадилар. Мазкур фаолият орқали давлатлар ўз ташқи сиёсатларини амалга оширадилар.

“Ташқи сиёсат” тушунчаси давлатнинг халқаро ишларида тутган умумий йўлини камраб олади. Ташқи сиёсат давлатнинг бошқа давлатлар ва халқлар ҳамда халқаро ташкилотлар билан ўзаро муносабатлари соҳасидаги фаолиятнинг мақсадлари ва вазифаларини ўз ичига олади.

Давлатлараро ташқи сиёсат соҳасидаги вазифаларни амалга ошириш, шунингдек, чет элда ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиш соҳасидаги расмий фаолият дипломатия орқали амалга оширилади. “Дипломатия” термини ҳозирги маҳнода Ғарбий Европада XVIII аср охиридан қўлланила бошлаган. Дипломатия давлат ташқи сиёсатининг энг муҳим воситаларидан бири ҳисобланади, ана шу сиёсатнинг мақсад ва вазифалари дипломатия шакли ва услубларини белгилаб беради.

Дипломатик фаолиятнинг асосий шакллари:

- дипломатик конгресслар, конференциялар ёки кенгашлар;
- нота, меморандум, баёнот ва ҳоказо шакллардаги дипломатик ёзишмалар;
- халқаро шартномаларни тайёрлаш ва имзолаш;
- давлатнинг элчихоналар ва миссиялар орқали амалга оширадиган чет элдаги вакиллиги;
- халқаро ташкилотлар фаолиятида иштирок этиш;

- ташқи сиёсий масалалар бўйича ҳукумат нуқтаи назарини матбуотда ёритиш.

Дипломатик муассасалар ва уларнинг масхул ходимлари дипломатик имтиёз ва иммунитетлардан фойдаланади. Халқаро ҳуқуққа биноан, дипломатик вакилларга ўзлари ишлаётган мамлакат ички ишларига аралашади ман этилади. Дипломатия фаолияти дипломатик ва консуллик муносабатларда намоён бўлади. Дипломатик ва консуллик муносабатлари Вена конвенциялари (1961 ва 1963 йй.)да белгилаб қўйилган тартиб-қоидалари асосида амалга оширилади.

“Дипломатик муносабатлар тўғрисида”ги Вена конвенцияси 1961 й. 18 апрелда Вена шаҳрида (Австрия), дипломатик муносабатлар ва иммунитетлар масалалари бўйича БМТ конференциясида қабул қилинган (мазкур конвенция 53 моддадан иборат).

“Консуллик алоқалари тўғрисида”ги Вена конвенцияси 1963 й. март – апрелда 92 давлат вакиллари қатнашган БМТнинг Вена конференциясида қабул қилинган. Мазкур конвенция халқаро муомалада иштирок қилувчи барча давлатлар ўртасидаги консуллик алоқаларини тартибга солиб туради. Ўзбекистон мазкур конвенцияга 1994 йил 6 майда қўшилган.

Ҳозирги кундаги дунёнинг сиёсий-иқтисодий жараёнларига ва халқаро вазиятга назар ташланса, қуйидагича хулосага келиш мумкин:

XX асрнинг охири чораги – XXI аср бошларида дунё давлатлари ўртасидаги муносабатларда геосиёсий стратегия муҳим аҳамият касб эта бошлади. Ижтимоий-сиёсий жараёнлар ва халқаро вазият тубдан ўзгариб кетди.

Маълумки, илгари жаҳонда икки қарама-қарши система – СССР ва АҚШ етакчи бўлган, бир-бирига ғоявий жиҳатдан зид икки тизим, икки блок мавжуд эди. Дунёнинг хавфсизлик тизими ҳам худди шу икки блокнинг ўзаро мухолифлик мувозанатига асосланган эди.

Биринчидан, собиқ социалистик лагернинг парчаланиши оқибатида давлатлараро муносабатлар тизимидаги мувозанат бузилди. Жаҳонда иқтисодий-сиёсий бўлиниш рўй берди. Кучлар маркази илгари икки жойда бўлса, эндиликда ўз тақдирини ўзи белгилаш орқали ички имкониятларни ишга солиш, ҳар кимнинг ўз аравасини ўзи тортиш зарурати туғилди.

Иккинчидан, жаҳонда мулкий тенгсизлик кучайди. Яҳни саноати ривожланган мамлакатлар билан ривожланаётган мамлакатлар ўртасидаги тафовут ва зиддиятлар кучая бошлади. Бу ҳолат жаҳон ресурсларини тақсимлашда яққол кўринади. Яҳни, табиат ресурслари аслида ривожланаётган мамлакатларнинг асосий бойлиги ҳисобланади. Лекин саноати юксак ривожланган мамлакатлар бу бойликларни назорат қилишни ўз қўлларига олишга интила бошлади.

Учинчидан, дунёда инсоннинг биологик тур сифатида яшашига бевосита турли хавф-хатарлар мавжуд бўлиб қолди. Гарчи ялпи ядро уруши хавфи анча камайган бўлса ҳам, экологик танглик хавфи, биогенетик бузилишлар таҳдиди, халқаро террорчилик, халқаро гиёҳвандлик моддалари савдоси,

ОИТС каби умумбашарий муаммолар ҳамон таҳликали ҳолатда сақланиб қолмоқда.

Тўртинчидан, жаҳон миқёсида умумий тараққиёт одамлар дунёқарашининг ўзгаришига, коммуникациялар юксалишига, халқаро муносабатларнинг ривожланиши ва унинг одамзод ҳаётига таъсирига олиб келди.

Бешинчидан, ривожланишнинг ҳозирги босқичида ҳар қандай мамлакатнинг нуфузи, аввало, унинг энг янги технологияларни қабул қилиши ва ундан фойдаланиш қобилиятига қараб белгиланадиган бўлди.

Юқоридагилардан кўриниб турибдики, ҳозирги вазиятда дунё мамлакатлари, уларнинг айримлари сиёсий-иқтисодий соҳада қанчалик тараққий этган бўлишига қарамай, халқаро муносабатларда қатнашишга, дунёдаги ижтимоий-сиёсий, иқтисодий, экологик вазиятлар, халқаро террорчилик, гиёҳвандлик ва гиёҳванд моддалари савдоси каби умуминсоний глобал муаммолар билан ҳисоблашишга мажбурдирлар. Мазкур муаммолар давлатларнинг халқаро, минтақалараро ва айрим давлатлараро интеграция жараёнларини тақозо этади.

2. Курснинг мақсад ва вазифалари

Ўзбек давлатчилиги тарихида чет эллар билан мунтазам алоқалар йўлга қўйилганлиги яхши маълум. Ўзбекистон ҳудудидаги энг қадимги давлат бирлашмалари: Канг, Хоразм, Довон, Юнон-Бактрия, кейинчалик, Кушонлар, Эфталлар, Турк хоқонлиги, Араб халифалиги, Хоразмшоҳлар давлати, Амир Темур (Франция, Англия, Кастилия, Константинополь, Генуя ва Венеция билан) ва темурийлар давлати, хонликлар даврида Шарқ ва Ғарб билан савдо ва элчилик муносабатлар ўрнатилган. Бу алоқаларда, айниқса, Буюк ипак йўлининг (мил. ав. II аср – мил. 15 аср) аҳамияти катта бўлган.

Чор Россиясининг босқини, собиқ коммунистик империя ҳукмронлиги даврида (130 йил давомида) Ўзбекистон ташқи дунёдан бутунлай ажратилган эди. Тўғри, Ўзбекистон совет республикаси сифатида собиқ социалистик лагер мамлакатлари ва айрим собиқ иттифоққа ҳайрихоҳ давлатлар билан фақат маданий соҳалардагина алоқалар ўрнатган. Лекин бу алоқалар марказнинг каттиқ назорати остида амалга оширилган.

Ўзбекистон мустақил давлат бўлгач, халқаро муносабатларнинг тўла ҳуқуқли субъектга айланди. Ҳозирги кунда Ўзбекистон 180 га яқин давлат томонидан тан олинди, 120 дан зиёд давлатлар билан дипломатик алоқалар ўрнатилди (2002 й. янв.). БМТ, Европа хавфсизлик ва ҳамкорлик ташкилоти (ЕХҲТ) ва бошқа нуфузли халқаро ташкилотлар ҳамда кенгашлар (1996 йил ҳолатига кўра 51та)га аъзо бўлди. Ўзбекистон ҳозирги кунда дунё ҳамжамиятида ўз ўрни ва мавқеига эга бўлиб, дунёда юз бераётган халқаро сиёсий жараёнларда бевосита иштирок этмоқда ва бу жараёнларга ўз муносабатини билдирмоқда. Ўзбекистон Республикасининг ташқи сиёсати ўзига хос тамойиллар ва йўналишларга асосланади.

“Ўзбекистон Республикаси ташқи сиёсати: тарих ва ҳозирги замон” махсус курсининг мақсад ва вазифалари қуйидагилардан иборат:

- Ўзбекистон ташқи сиёсатининг ўзига хос тамойилларини чуқурроқ ўрганиш;
- Ўзбекистоннинг халқаро ташкилот ва бирлашмалар билан алоқаларини ўрганиш;
- Ўзбекистоннинг ташқи алоқаларини алоҳида давлатлар, минтақалар доирасида ўрганиш;
- Ўзбекистоннинг халқаро майдонда юз бераётган сиёсий жараёнларга муносабатини ўрганиш;
- Ҳозирги дунё сиёсий аҳволи ҳақида тушунча ҳосил қилиш.

Таянч иборалар:

Геосиёсат, географик сиёсат – сиёсатшуносликдаги назария. Геосиёсат термини муайян бир мамлакат ўрни, табиий бойликлари, иқлими ва бошқа географик омилларининг давлат ташқи сиёсатига (географик-сиёсий стратегияси ва ҳ.к. га) муайян таъсирини ифодалаш учун ишлатилади. Геосиёсат тушунчасини биринчи бор Р.Челлен (Швеция) илмий муомалага киритган.

Давлат – мамлакат миқёсида жамиятни уюштириш масалаларини ҳал қилиш, унинг ташқи муносабатларини белгилаш ваколатлари бўлган ҳукмрон тузилма.

Дипломатия (юнон. “икки букланган қоғоз” деган маънони билдиради) – Қад. Юнонистон ва Римда тахтакач мукова ичига солинган хат элчиларга улар ваколатини тасдиқловчи ишонч ёрлиғи ёки ҳужжат сифатида тақдим этилган.

Дипломатик иммунитет – чет эл дипломатик вакилларига, махсус миссияларга, давлатларнинг халқаро ҳукуматлараро ташкилотлардаги вакилларига, уларнинг раҳбарлари ва ходимларига бериладиган ҳуқуқ ва имтиёзлар мажмуи.

Дипломатик муносабатлар – халқаро ҳуқуқ меҳёрларига ва халқаро мулоқот тажрибасига кўра давлатлар ўртасида расмий муносабатларни юритишнинг асосий шакли.

Конвенция (лот. conventio – шартнома, битим) – кўп томонлама халқаро шартнома.

Консулик (лот. consul - маслаҳатчи) – бир давлатнинг бошқа давлат ҳудудида ўз мамлакати, унинг юридик шахслари ва фуқаролари манфаатларини ҳимоя қилиш, икки давлат орасида сиёсий, иқтисодий, илмий ва маданий алоқаларни ривожлантиришга ёрдам бериш учун тайинланадиган мансабдор шахс.

Меморандум (лот.memorandum – эсда тутмоқлик) – дипломатик ҳужжат; бирор давлатнинг дипломатик йўл билан муҳокама қилиниши лозим бўлган масалалар юзасидан ўз нуқтаи назарини баён қилиб ёзган номаси. Одатда нотага илова қилинади ёки бошқа мамлакат вакилига шахсан топширилади.

Миссия (лот.missio – жўнатмоқ) – 1) муайян топшириқ билан бошқа мамлакатга юборилган вакиллар; 2) бир давлатнинг бошқа давлатдаги

(элчихонадан фарқли равишда) вакили томонидан бошқариладиган доимий дипломатик ваколатхонаси.

Манбалар ва адабиётлар:

- Ўзбекистоннинг янги тарихи (Мустақил Ўзбекистон тарихи). Тошкент. “Шарк”. 2000. 3-китоб. Б. 496-528.
- Ўзбекистон миллий энциклопедияси. Тошкент. “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” Давлат илмий нашриёти. 2002. Т. 2, 3, 5, 6.
- Страны мира и международные организации: справочник. М.: 2004. С. 126-129.
- П.А.Цыганков. Теория международных отношений. Учебное пособие. М.: Гардарики. 2004.
- С.М.Миркасымов, Рахманова. Дипломатическая служба: теория и практика: учебное пособие. Т. Академия. 2004.
- Матбуот материаллари.

2-март: Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигининг эълон қилиниши. Ўзбекистоннинг жаҳон ҳамжамиятига қўшилиши

Режа:

- 1. Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллиги эълон қилиниши**
- 2. Ўзбекистон Республикасининг халқаро ҳуқуқнинг тенг ҳуқуқли субъекти сифатида эътироф этилиши**

1. Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллиги эълон қилиниши

Майдони – 447,4 минг км².; (448,9 минг км² деган маълумот ҳам бор).

Аҳолиси – 25,56 млн. киши (2002 й. маълумотига кўра).

Жумладан: шаҳар аҳолиси – 37% (2000 й. маълумотига кўра).

Пойтахти – Тошкент (аҳолиси 2,14 млн. киши. 2003й.)

Маҳмурий бўлиниши: 12 вилоят ва Қорақалпоғистон Рес.

Бошқарув тизими – Президентлик Республикаси.

Қонун чиқарувчи орган – Олий Мажлис (икки палатали парламент, 2004 йилдан).

Ижро этувчи орган – Президент раҳбарлигида Вазирлар Маҳкамаси.

Сийсий партиялар

- 1. Ўзбекистон Халқ демократик партияси (ХДП) 1991 йил 1 ноябрда тузилган.*
- 2. Ўзбекистон “Адолат” социал-демократик партияси (СДП) 1995 йил 18 февралда тузилган.*
- 3. Ўзбекистон “Миллий тикланиш” демократик партияси 1995 йил 3 июнда тузилган.*
- 4. “Фидокорлар” миллий-демократик партияси 1998 йил 28 декабрда тузилган. (“Ватан тараққиёти” партияси (1992 йил 24 майда тузилган эди) 2000 йил 14 апрелда “Фидокорлар” партияси билан бирлашди).*
- 5. Ўзбекистон либерал-демократик партияси 2003 йил 23 декабрда тузилган.*

“Халқ бирлиги” ҳаракати 1995 йил июндан фаолият кўрсатади.

Ҳали собиқ иттифоқ мавжуд бўлиб турган даврдаёқ Ўзбекистон мустақиллик сари илк қадамларини қўя бошлаган эди. 1989 йил 21 октябрда ўзбек тилига “Давлат тили” мақоми берилиши ўз даврининг туб сиёсий бурилиши бўлди. Бу давргача барча расмий фаолият турлари рус тилида олиб борилар эди.

1990 йил 24 мартда 12-чақириқ Ўзбекистон ССР Олий Советининг биринчи сессиясида Ўзбекистон тарихида биринчи марта Президентлик лавозими тахсис этилди. Бу Республиканинг мустақиллик йўлидаги навбатдаги қадами бўлди.

1990 йил 20 июнда XII чақириқ республика Олий Советининг иккинчи сессиясида “Мустақиллик декларацияси” қабул қилинди.

1991 йил 14 июнда Ўзбекистон Республикасининг 30 моддадан иборат “Виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар тўғрисида”ги Қонуни қабул қилинди.

1991 йил 31 августда 17 моддадан иборат “Давлат мустақиллиги асослари ҳақида” Конституциявий Қонун Олий Кенгаш томонидан қабул қилинди. Республика мустақиллигининг эълон қилиниши натижасида қуйидагиларга эришилди:

- Биринчидан, ўзбек халқи ўз тақдирини ўзи белгилаш ҳуқуқига эга бўлди.
- Иккинчидан, мустақиллик республикада адолатли, демократик жамият қуришга йўл очиб берди, миллий давлатчилик барпо қилишга имконият яратди.
- Учинчидан, Ўзбекистон халқаро миқёсда ўзини танитиш, халқаро ҳуқуқ меҳёрлари асосида жаҳондаги барча давлатлар билан тенг ҳамкорлик қилиш имкониятини кўлга киритди, жаҳон харитасида Ўзбекистон янги, мустақил давлат сифатида ўз ўрнига эга бўлди.
- Тўртинчидан, жаҳон амалиётида исботланган бозор муносабатларига ўтиш учун шароит яратилди. Мулкка муносабат тубдан ўзгарди, жамиятда янги мулкдорлар синфини шакллантириш учун имкониятлар очилди.
- Бешинчидан, халқнинг махнавий уйғониши учун тўла имконият яратилди. Юрт тарихи, қадимий маданият тиклана бошлади. Халқнинг азалий урф-одатлари, миллий қадриятлар тикланди, динга муносабат мутлақо ижобий томонга ўзгарди.

1991 йил 6 сентябрда Президент фармонида асосан Мудофаа ишлари вазирлиги ташкил қилинди. 1992 йил 14 январда мамлакат ҳудудида жойлашган собиқ иттифоқ Қуrolли Кучларининг барча қисмлари, кўшилмалари, ҳарбий ўқув юртлари, муассаса ва ташкилотлари Ўзбекистон тасарруфига олинди. Ўзбекистон Ҳарбий Кучларида ҳарбийлар сони 103,5 кишини, жумладан, Қуруқликдаги Қўшинлар сони 47 минг, Ҳарб. Ҳаво Кучлари ва Ҳаво Кучларига қарши мудофаа (ПВО) 11,5 минг, Махсус Қўшин

9,5 минг, Ички Қўшинлар 18 минг, Чегара Қўшинлари 17,5 минг кишини ташкил қилади (2001 й. маълумотига кўра).

1991 йил 18 ноябрда “Ўзбекистон Республикаси Давлат байроғи тўғрисида”ги 13 моддадан иборат Қонун қабул қилинди.

1991 йил 29 декабрда Ўзбекистон Республикасининг биринчи Президенти И.Каримов сайловчиларнинг 86% овози билан муқобиллик асосида сайланди.

1992 йил 2 июлда 8 моддадан иборат “Давлат герби тўғрисида”, 9 моддадан иборат “Ўзбекистон Республикасининг Халқаро валюта фонди, Реконструкциялаш ва ривожланиш халқаро банки, Ривожланиш халқаро ассоциацияси, Халқаро молия корпорацияси, Кўп томонлама сармоя ажратишни кафолатловчи агентлигининг аҳзоси эканлиги тўғрисида”ги қонунлар қабул қилинди.

1992 йил 8 декабрда Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг ўн иккинчи чақириқ XI сессиясида Конституция, 10 декабрда “Давлат мадҳияси тўғрисида” Қонун қабул қилинди.

1994 йил 1 июлдан бошлаб Республиканинг миллий валютаси – сўм муомалага киритилди.

1995 йил май ойида Ўзбекистон Республикаси Миллий хавфсизлик кенгаши тузилди. 1996 йил 24 апрелда Олий Мажлиснинг 5-сессиясида “Миллий хавфсизлик тўғрисида”ги Қонун қабул қилинди.

2. Ўзбекистон Республикасининг халқаро ҳуқуқнинг тенг ҳуқуқли субъект сифатида эҳтироф этилиши

Ўзбекистон мустақил давлат бўлгач, халқаро муносабатларнинг тўла ҳуқуқли субъектга айланди. Ҳозирги кунда Ўзбекистон 180 га яқин давлат томонидан тан олинди, 120 дан зиёд давлатлар билан дипломатик алоқалар ўрнатилди (2002 й. янв.). БМТ, Европа хавфсизлик ва ҳамкорлик ташкилоти (ЕХХТ) ва бошқа нуфузли халқаро ташкилотлар ҳамда кенгашларга аҳзо бўлди (1996 йил ҳолатига кўра 51та ташкилот ҳамда кенгашларга аҳзо бўлган).

1992 йил 30 январда Ўзбекистон Европада хавфсизлик ва ҳамкорлик ташкилоти (ЕХХТ)га қабул қилинди. Мазкур халқаро ташкилот доирасида 55 та давлат фаолият юритади (2002 й. маълумотига кўра).

1992 йил 2 мартда Ўзбекистон БМТга аҳзо бўлди (2004 йил 1 январь ҳолатига кўра, БМТга аҳзо бўлган давлатлар сони 192 тани ташкил этган). Республика халқаро ҳуқуқ ва халқаро муносабатларнинг тўлақонли субъектга айланди. 1993 йил 26-28 сентябрда бўлиб ўтган БМТ Бош Ассамблеясининг 48-сессиясида Президент И.Каримов иштирок этди ва у ерда нутқ сўзлаб, Ўзбекистонни жаҳонга танитди.

1993 йил 24 октябрда Тошкентда Холид Малик бошчилигида БМТнинг Ўзбекистондаги Ваколатхонаси очилди. Ҳозирги пайтда республикада мазкур Ваколатхона таркибида БМТнинг тараққиёт дастури (ПРООН), БМТнинг ахборот ва ижтимоий алоқалар бўйича бўлими, БМТнинг гиёҳвандлик моддаларига қарши кураш бўйича бўлими (ЮНДКП), фан, маданият ва таҳлим масалалари бўйича бўлими (ЮНЕСКО), қочоқлар

ишлари бўйича Олий комиссар бошқармаси Ваколатхонаси, Болалар жамғармаси Ваколатхонаси (ЮНИСЕФ), саноат тараққиёти ташкилоти (ЮНИДО), Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти, БМТнинг халқ-аҳоли жамғармаси (ЮНФПА), БМТнинг Кўнгиллилар дастури (ДООН) фаолият кўрсатмоқда.

Ўзбекистоннинг БМТга тўлайдиган йиллик бадали республика миллий даромадининг 0,13 фоизини ташкил этади. 1998 йилги тўлов бадали 840 минг АҚШ долларини ташкил этган.

1995 йил 15-16 сентябрда Тошкентда йирик халқаро анжуман – БМТ ҳомийлигида Марказий Осиёда хавфсизлик ва ҳамкорлик масалалари юзасидан семинар-кенгаш чақирилди. Семинарда 20 та халқаро ташкилот ва дунёнинг 30 та мамлакатидан делегациялар, жумладан БМТ Хавфсизлик Кенгашининг доимий ахзолари бўлган давлатлар – АҚШ, Франция, Англия, Россия ва Хитой делегациялари қатнашди. Мазкур семинарда учта муҳим муаммо: Марказий Осиёда мустаҳкам хавфсизлик тизимини яратиш; Иқтисодий ҳамкорлик ва инфратузилмали коммуникациялар; Иқтисодий хавфсизлик тизимини яратиш ва гуманитар ҳамкорликни ривожлантириш муаммолари муҳокама этилди.

Ўзбекистон 1993 йил 29 октябрда ЮНЕСКОнинг аъзоси бўлди, 1996 йилда Тошкентда ЮНЕСКОнинг Ўзбекистондаги Ваколатхонаси очилди. ЮНЕСКОнинг “Ипак йўли – мулоқот йўли” номли йирик тадқиқотида Марказий Осиёга биринчи даражали эътибор қаратилган. “Марказий Осиё цивилизациялари тарихи” номли фундаментал олти жилдли асар ҳам бевосита ЮНЕСКОнинг ташаббуси билан нашр қилинди. Бу асар Ўрта Ер денгизидан Хитойгача бўлган Марказий Осиё минтақасидаги тарихий-маданий жараёнлар манзарасини ёритишга бағишланган. Унинг дастлабки тўрт жилди 1992, 1994, 1996 ва 1998 йилларда босилиб чиқарилган.

ЮНЕСКО ҳомийлигида 1996 йил 26 августда Самарқандда Марказий Осиё тадқиқотлари халқаро институт очилди.

1998 йил 6 ноябрда ЮНЕСКО Ижроия Кенгаши 155-сессияси якуновчи мажлиси Тошкентда ўтказилди, унда турли мамлакатлардан 47 та делегат қатнашди.

Хива, Бухоро, Шаҳрисабз, Самарқанд шаҳарларининг тарихий марказлари ЮНЕСКОнинг Бутун Жаҳон Маданий Мероси рўйхатига киритилди.

1994 йил кузида Ўзбекистон билан ЕИ ўртасида дипломатик муносабатлар ўрнатилган. 1995 йил бошида ЕИнинг Брюсселдаги қароргоҳида ЎзРнинг ваколатхонаси иш бошлади. 1996 йил 21 июнда Флоренция шаҳрида (Италия) Ўзбекистон ва Европа Иттифоқи (ЕИ, 15 та давлат) ўртасида шериклик ва ҳамкорлик тўғрисида битим имзоланди. Бу битим 1999 йил 1 июлдан кучга кирди. (ЕИ 1992 йилдаги Маастрихт битими асосида 1993 йил тузилган).

Ўзбекистон ва Европа Иттифоқи ўртасидаги товар айланмаси 1992 йилда 546,8 млн. (бундан: 433,9 млн. экспорт, 112,9 млн. импорт) АҚШ долларини ташкил қилган бўлса, 1998 йилга келиб 1592,6 млн. (820,9 млн. экспорт, 771,7 млн. импорт) АҚШ долларини ташкил қилди.

1997 йил Тошкентда “Марказий Осиё – ядро қуролидан холи минтақа” масаласида халқаро конференция чақирилди.

Ўзбекистон мустақилликка эришгач, 90 дан ортиқ халқаро шартномалар ва конвенцияларга, шу жумладан, инсон ҳуқуқлари бўйича 38 та конвенцияга қўшилди. БМТ котибияти ажратиб берган 22 та асосий битим ва конвенциялардан 19 тасини Ўзбекистон ҳукумати ратификация қилди (2000 йилгача бўлган маълумот).

1998 йил 7 октябрда Тошкентда бўлиб ўтган “Бозор иқтисодиётига ўтишнинг ўзбекча модели” мавзuida халқаро илмий амалий конференция бўлиб ўтди. Бунда БМТ Ваколатхонаси, Жаҳон банки, Халқаро валюта фонди вакиллари, Финляндия, Голландия, АҚШ, Япония, Россия мутахассислари иштирок этди.

1991- 2001 йиллар мобайнида Ўзбекистонда 43 та давлат элчихонаси, 13 консуллик ваколатхоналари очилди. Ўзбекистон чет давлатларнинг 25 тасида элчихоналар, 10 тасида консулхоналар очишга муваффақ бўлди. Бундан ташқари, БМТ, ЕХХТ, ЕҲ, НАТОда ўз ваколатхоналарига эга бўлди.

Таянч иборалар:

Инфратузилма (лот. infra – паст ва structura - тузилиш) – иқтисодга оид адабиётларда XX асрнинг 40-йиллари охирида пайдо бўлган атама, саноат ва қишлоқ ҳўхалиги ишлаб чиқаришга хизмат қилувчи ҳўжалик тармоқлари комплексини англатади.

Коммюнике (франц. communiqué, лот. communico – хабар қиламан) – давлатлар ўртасида халқаро шартномалар тўғрисида юритилган музокаралар ҳақидаги расмий хабар.

Ратификация (лот. ratus – тасдиқланган, facio – қиламан) – аҳдлашувчи давлатларнинг вакиллари тузган халқаро шартномани давлатнинг олий ҳокимияти органлари томонидан тасдиқланиши.

Манбалар ва адабиётлар:

- И.А.Каримов. Ўзбекистоннинг ўз истиқлол ва тараққиёт йўли. Тошкент. “Ўзбекистон”. 1992. Б.24-41.
- И.А.Каримов. Хавфсизлик ва барқарор тараққиёт йўли. Тошкент. “Ўзбекистон”. 1998. Т. 6. Б. 239-262.
- Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. Тошкент. “Ўзбекистон”. 1992.
- Ўзбекистоннинг янги қонунлари. Тошкент. “Адолат”. 1992. 3-тўплам; 1993. 5,6-тўпламлари.
- Ўзбекистоннинг янги тарихи (Мустақил Ўзбекистон тарихи). Тошкент. “Шарқ”. 2000. 3-қитоб. Б. 496-528.
- Мустақил Ўзбекистон. Тошкент. “Тошкент Ислом университети”. 2003. Б. 96-110.
- Мустақил Ўзбекистон тарихининг дастлабки саҳифалари.(Даврий тўплам). №3. Тошкент. “Шарқ”. 2000. Б.185-199.
- Р.Ҳақимов. Ўзбекистон ва Бирлашган Миллаталр Ташкилоти. Т. Ғ.Ғулом номидаги адабиёт ва санъат нашриёти. 2001.
- Матбуот материаллари.

Ўзбекистон олтин ишлаб чиқаришининг умумий ҳажми юзасидан дунёда 8-ўринда ва аҳоли жон бошига олтин ишлаб чиқариш бўйича 5-ўринда туради. Мамлакатда топилган 30 та олтин конининг захираси 4000 тоннадан ошади. Ҳар йили 80 минг тонна мис қазиб олинади. Ўзбекистон пахта етиштириш бўйича дунёда 4-ўринда туради. (Швейцариядаги “Форум фонд” халқаро иқтисодий ташкилотининг 4-сессиясида 1993 й. 18 июнда сўзлаган нутқидан. И.А.Каримов. Ўзбекистон: миллий истиқдол, иқтисод, сиёсат, мафкура. Тошкент. “Ўзбекистон”. 1996. Т. 1. Б. 251)

3-маъруза: Ўзбекистон Республикаси ташқи сиёсатининг асосий тамойиллари ва йўналишлари (2 соат)

Режа:

- 1. Ўзбекистон Республикаси ташқи сиёсатининг ҳуқуқий асослари**
- 2. Ўзбекистон Республикаси ташқи сиёсатининг асосий тамойиллари ва йўналишлари**

1. Ўзбекистон Республикаси ташқи сиёсатининг ҳуқуқий асослари

“Ташқи сиёсат” тушунчаси давлатнинг халқаро ишларида тутган умумий йўлини қамраб олади. Ташқи сиёсат давлатнинг бошқа давлатлар ва халқлар ҳамда халқаро ташкилотлар билан ўзаро муносабатлари соҳасидаги фаолиятнинг мақсадлари ва вазифаларини ўз ичига олади.

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Ўзбекистон ташқи сиёсатининг асосий йўналишлари ҳамда стратегик дастурларини белгилайди ва тасдиқлайди. Олий Мажлис, шунингдек, Ўзбекистон Республикаси номидан тузилган халқаро шартномалар ва битимларни ратификация ёки денонсация қилади. Ўзбекистон Президенти, Конституцияга биноан, давлат суверенитети, хавфсизлиги ва ҳудудий яхлитлигининг кафолати ҳисобланиб, ЎзР номидан гапиради ва қарорлар қабул қилади. Шу мақсадда у музокаралар олиб боради ва шартнома ҳамда битимларни имзолайди; республика томонидан тузилган шартномалар, битимлар ва уларнинг мажбуриятларига риоя этилишини таҳминлайди; аккредитациядан ўтган дипломатик ва бошқа вакилларнинг ишонч ва чақирув ёрлиқларини қабул қилади; ЎзРнинг чет давлатлардаги дипломатик ва бошқа вакилларини тайинлайди ҳамда лавозимларидан озод қилади; Олий Мажлисга ҳар йили халқаро аҳвол хусусида маълумотнома тақдим этади.

ЎзР ўз ташқи сиёсатини Ташқи ишлар вазирлиги ва унинг хориждаги ваколатхоналари орқали амалга оширади. Ташқи иқтисодий алоқалар вазирлиги, мамлакатдаги айрим халқаро ташкилотлар, кенгашлар ва жамиятлар Ўзбекистон ташқи сиёсатини амалга оширишга кўмаклашади. ЎзР Ташқи ишлар вазирлиги ўз фаолиятида ЎзР Конституцияси, қонунлари, Президент фармонлари, Вазирлар Маҳкамаси қарорлари ва ўз Низомига асосланади.

Республика Ташқи ишлар вазирлигининг асосий вазифаси ЎзР суверенитетининг мустақамлигини таҳминлаш, мамлакат Президентининг ташқи сиёсат соҳасидаги йўлини ҳаётга тадбиқ этиш, хорижий давлатлар

билан муносабатда, шунингдек, халқаро ва минтақавий ташкилотларда Ўзбекистоннинг манфаатлари ва унинг фуқаролари ҳуқуқларини ҳимоя қилишдан иборат. Бундан ташқари, ЎзР ташқи ишлар вазирлиги ЎзР Президентининг топшириқларига биноан ташқи сиёсий фаолиятга алоқадор қонун лойиҳаларини тайёрлайди. Республикада дипломатик ва консуллик муассасаларини ривожлантириш республика жамғармаси ташкил этилган. Ташқи ишлар вазирлиги ҳузурида “Жаҳон” ахборот агентлиги тахсис этилган, у ташқи сиёсат ва халқаро муносабатларга оид янгиликларни тарқатади.

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси томонидан 1996 йил 26 декабрда “Ўзбекистон Республикаси ташқи сиёсий фаолиятининг асосий принциплари тўғрисида”ги Қонуни қабул қилинди (7 моддадан иборат). Мазкур Қонун Ўзбекистоннинг ташқи сиёсат борасидаги асосий тамойил ва стратегик йўналишларини белгилаб беради.

1-модда. Ўзбекистон Республикасининг ташқи сиёсати ва халқаро фаолияти Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг нормалари ва принципларига, “Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномалари тўғрисида”ги Қонунга, “Мудофаа тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг Қонунига, Ўзбекистон Республикасининг Ҳарбий доктринасига, бошқа қонунларга, БМТ ва ЕХХТнинг принциплари ва мақсадларига, шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси томонидан ратификация қилинган Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномалари ва битимларидан келиб чиқадиган мажбуриятларга асосланади.

1991 йил 14 июнда Ўзбекистон Республикасининг “Ташқи иқтисодий фаолият тўғрисида”ги қонуни қабул қилинган эди. Мазкур қонун 2000 йил 26 майда ўзгартириш ва қўшимчалар билан янги таҳрирда қабул қилинди (31 моддадан иборат).

1991 йил 14 июнда Республиканинг “Чет эл инвестициялари тўғрисида”ги қонуни қабул қилинган эди. 1998 йил 25 декабрда ушбу қонун ўзгартириш ва қўшимчалар билан янги таҳрирда қабул қилинди.

1991 йил 7 сентябрда Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикаси Ташқи иқтисодий алоқалар Миллий банкни ташкил этиш тўғрисида” Фармони чиққан.

1992 йил 3 июлда Ўзбекистон Республикасининг “Мудофаа тўғрисида”ги қонуни қабул қилинди.

1994 йил 5 майда “Чет эллик инвесторлар ҳуқуқларининг кафолатлари ва уларни ҳимоя қилиш чоралари тўғрисида”ги қонун қабул қилинган эди, 1998 йил 30 апрелда мазкур қонун янги таҳрирда қабул қилинди.

1995 йил 30 августда Ҳарбий доктрина қабул қилинди.

1995 йи 22 декабрда Ўзбекистон Республикасининг “Халқаро шартномалар тўғрисида”ги қонуни қабул қилинди.

1996 йил 29 августда Ўзбекистон Республикасининг “Консуллик уставини тасдиқлаш тўғрисида”ги қонун қабул қилинди ва бу қонун 1998 йил 25 декабрда қўшимча ва ўзгартиришлар билан янги таҳрирда қабул қилинди.

2. Ўзбекистон Республикаси ташқи сиёсатининг асосий тамойиллари ва йўналишлари

Ўзбекистон Республикаси ташқи сиёсатининг асосий тамойиллари ва йўналишлари “Ўзбекистон Республикаси ташқи сиёсий фаолиятининг асосий принциплари тўғрисида”ги Қонуни ҳамда Республика Конституциясининг 17-моддасида белгилаб берилган тартиб қоидаларга асосланади. Бу қуйидаги тамойилларда ўз аксини топади:

- Биринчидан, ўзаро манфаатларни ҳар томонлама ҳисобга олган ҳолда давлат миллий манфаатларининг устунлиги;
- Иккинчидан, тенг ҳуқуқлилик ва ўзаро манфаатдорлик, бошқа давлатларнинг ички ишларига аралашмаслик;
- Учинчидан, мафкуравий қарашлардан қатъий назар ҳамкорлик учун очиқлик, умуминсоний қадриятларга, тинчлик ва хавфсизликни сақлашга содиқлик;
- Тўртинчидан, халқаро ҳуқуқ нормаларининг давлат ички нормаларидан устуворлиги;
- Бешинчидан, ташқи алоқаларни ҳам икки томонлама, ҳам кўп томонлама келишувлар асосида ривожлантириш.

Ўзбекистоннинг ташқи сиёсат борасидаги стратегияси, аввало, мамлакатнинг дунё ҳамжамиятига интеграциялашувини таҳминлашга йўналтирилиши керак. Президент мана шу стратегияни амалий фаолиятга айлантириш учун қуйидаги устувор тамойил ва чора-тадбирларни таклиф этади:

- Хавфсизлик бўйича коллектив битимлар тузиш, Марказий Осиёда ядровий қуролдан холи ҳудудни яратишни кўзда тутадиган муносабатлар тизимини барпо этиш;
- МДҲ мамлакатлари ўртасидаги улар мустақилликка эришган кунгача бўлган чегараларни мутлақо ўзгармаслигини эҳтироф этиш;
- Марказий Осиёда этник зиддиятлар, Тожикистон ва Афғонистондаги можароларни тинч йўл билан ҳал этиш;
- Ашаддий ақидапарастлик оқимларининг кучайиши натижасида юзага келиши эҳтимоли бўлган тўқнашувларнинг олдини олиш мақсадида мусулмон дунёси билан мулоқот ўрнатиш, турли цивилизациялар ўртасидаги баҳсларни бошқариш ишида ҳамкорликни йўлга қўйиш;
- Россия билан ўзаро тенг ҳамкорлик ва манфаатдорликка асосланган кенг қамровли стратегик мулоқотни мустаҳкамлаш;
- Марказий Осиё давлатлари ўртасида экологик муаммоларни ҳал этиш борасидаги ҳамкорликни мустаҳкамлаш;
- Хорижий сармояларни қўллаб-қувватлаш ва ҳимоя этиш борасидаги чора-тадбирлар мажмуини ишлаб чиқиш ва қабул қилиш.

И.Каримов “Бизнинг бош мақсадимиз – жамиятни демократлаштириш ва янгилаш, мамлакатни модернизация ва ислоҳ этишдир” номли асарида:

“Давлатимиз ташқи сиёсатининг маҳно-мазмуни ва мақсади битта – у ҳам бўлса, Ўзбекистон манфаати ва яна бир бор Ўзбекистон манфаатидир”, - деб таъкидлаган ва Ўзбекистон ташқи сиёсатининг устувор йўналишларини қуйидагича белгилаб берган:

- Марказий Осиёда тинчлик ва барқарорликни сақлаш;
- “Қўшнинг тинч – сен тинч” деган ҳаётий нақлга амал қилиш;
- Ўзбекистон ташқи сиёсат соҳасидаги вазифаларни ҳал этишда БМТ доирасидаги ҳамкорликни ривожлантиришга алоҳида эҳтибор қаратиш;
- ЕХҲТ, Европа Иттифоқи ва НАТО каби муҳим тузилмалар билан минтақада хавфсизлик ва барқарорликни таҳминлаш борасида ҳамкорликни мустаҳкамлаш;
- Жаҳондаги йирик, халқаро майдонда етакчи ўрин тутган давлатлар билан ҳамкорлик муносабатларини ривожлантириш ва мустаҳкамлашга алоҳида эҳтибор бериш.

Хулоса қилиб шуни айтиш мумкинки, ЎзР ташқи сиёсатининг асосий мақсади давлат суверенитетини ҳимоя қилиш, ижтимоий йўналган бозор иқтисодиётини қарор топтириш учун халқаро шароитларни яратиш, тинчлик, халқаро ва минтақавий хавфсизликни таҳминлаш учун барча давлатлар билан тенг ҳуқуқли ҳамкорликни йўлга қўйишдан иборат. Бундан ташқари, Республика ташқи сиёсатининг вазифаси – ички иқтисодий ислохотлар жараёнига ижобий таъсир кўрсатиши зарур.

Таянч иборалар:

Аккредитация – халқаро ҳуқуқда давлатнинг дипломатик ваколатхона бошлиғи ёки бирон-бир халқаро ташкилотда доимий вакили лавозимида тайинлаш ва лавозимини бажаришга киришиши билан боғлиқ хатти-ҳаракатлар мажмуи.

Денонсация (фран. *denoncer* – эълон қилиш, узиш) – халқаро ҳуқуқда икки томонлама халқаро шартнома амал қилишини тўхтатишнинг ёки кўп томонлама халқаро шартномадан чиқишнинг кенг тарқалган усули. Денонсацияга оид умумий қоидалар Халқаро шартномалар ҳуқуқи тўғрисидаги 1969 й. Вена конвенциясида баён қилинган.

Доктрина (лот. *doctrina*) – таҳлимот, илмий ёки фалсафий назария, сиёсий тизим, бошназария ёки сиёсий принцип.

Стратегия –

Манбалар ва адабиётлар:

- И.А.Каримов. Ўзбекистоннинг ўз истиқлол ва тараққиёт йўли. Тошкент. “Ўзбекистон”. 1992. Б.24-41.
- И.А.Каримов. Ўзбекистон: миллий истиқлол, иқтисод, сиёсат, мафкура. Тошкент. “Ўзбекистон”. 1996. Т. 1. Б. 50-61, 333-340.
- И.А.Каримов. Бизнинг бош мақсадимиз – жамиятни демократлаштириш ва янгилаш, мамлакатни модернизация ва ислох этишдир. Тошкент. “Ўзбекистон”. 2005. Б. 56-68.

- Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. Тошкент. “Ўзбекистон”. 1992. 17-моддаси.
- Ўзбекистоннинг янги қонунлари. Тошкент. “Адолат”. 1992. Б. 47-89; 1997. 15-сон. Б. 3-4.
- Муҳаммад ас-Сайид Салим, Иброҳим Арофат, Н.Иброҳимов, С.Иноғомов. Ўзбекистон: давлат ва унинг йўлбошчиси. Тошкент. “Ўзбекистон”. 1999. Б. 106-136.
- Матбуот материаллари.

4-маъруза: Ўзбекистон Республикасининг тинчлик ҳамда ялпи ва минтақавий хавфсизлик учун кураши (2 соат)

Режа:

- 1. Ўзбекистоннинг дунёда тинчлик ва хавфсизлик учун олиб бораётган кураши**
- 2. Тинчлик ва хавфсизлик борасидаги минтақавий ҳамкорлик**

- 1. Ўзбекистоннинг дунёда тинчлик ва хавфсизлик учун олиб бораётган кураши**

Ўзбекистон ташқи сиёсатининг энг муҳим йўналишларидан бири минтақавий хавфсизлик ва барқарорликни таҳминлаш, халқаро терроризмнинг ҳар қандай кўринишига қарши қатъий кураш олиб боришдан иборат. Жаҳон ҳамжамияти томонидан 2004 йилгача терроризмга қарши 12 та халқаро конвенция ва баённомалар қабул қилинган. МДХ давлатлари ўртасида фақат Ўзбекистон ва Украина бу ҳужжатларнинг ҳаммасига имзо чеккан (*Россия ва Қозоғистон 11 тасини, Қирғизистон ва Тожикистон 9 тасини имзолаган*)¹. (2002 йилда 1999 марта террорчилик ҳаракатлари рўй берган, унда 1593 киши ҳалок бўлган, 2003 йилда эса 190 та қўпоровчилик ҳаракати юз берди, унда 307 киши ҳалок бўлди. 2003 йилда 1969 йилдан буён 1-мартга энг кам террорчилик амалга оширилган. (АҚШ департаменти “2003 йилдаги глобал терроризм” номли маърузасида эълон қилинган.))² 2004 йилда 3192 та террорист амалга оширилган, бунда 28,5 минг киши ҳалок бўлган, жароҳатланган ёки гаровга олинган(Халқ сўзи. 2005й. 8 июнь).

Ўзбекистон 1992 йил 1 сентябрда Қўшилмаслик ҳаракатига (1961 йилда ташкил топган, 2002 йил маҳлумотига кўра 113 та давлат ахзо) ахзо бўлган. Бундан ташқари, озон қатламини муҳофаза қилиш бўйича Вена Конвенциясига, озон қатламини камайтирадиган моддалар ҳақидаги Монреал Баённомаига, атроф-муҳитга таҳсир этувчи воситаларни ҳарбий ёки бошқа душманлик мақсадида қўллашни таҳқиқловчи конвенцияга, Ядро қуролини тарқатмаслик ҳақидаги шартномага қўшилди.

Ўзбекистон Президенти дунёнинг кўплаб халқаро ташкилотлари минбарларидан туриб, (масалан, БМТ Бош Ассамблеясининг 48-сессияси (1993 йил 28 сентябрда); Лиссабондаги ЕХХТ саммитида (1996 йил

¹ Б. Уматов. Халқ сўзи. 2004 йил, 4 май.

² Ўша жойда.

декабрида) сўзлаган нутқларида “Ўзбекистон ҳеч қандай ҳарбий блокларга, мафкуравий гуруҳларга қўшилмайди”, - деб таъкидлаган.

1992 йилнинг охирида фуқаролар урушига тортилган Тожикистонга Ўзбекистон кўплаб озиқ-овқат, кийим ва энг зарур молларни юбориб турди, БМТнинг қочоқлар иши бўйича олий қўмитаси комиссарлиги билан ҳамкорликда қочоқларнинг ўз юртига қайтишига ёрдам берди.

И.Каримов 1992 йил 9-10 июлда бўлган Европада хавфсизлик ва ҳамкорлик ташкилотининг мажлисида сўзлаган нутқида у ёки бу минтақада тинчлик ва барқарорликни бузиши мумкин бўлган можаролар яқинлашувининг олдини олиш, можароларга йўл қўймаслик муаммолари билан шуғулланувчи механизмни вужудга келтириш, ташкилот қабул қилаётган ҳужжатларнинг таҳсирчанлигини ошириш таклифларини илгари сурди.

1995 йил июль ойида Ўзбекистон НАТОнинг “Тинчлик йўлида ҳамкорлик” дастурига қўшилди. Мазкур дастур 1994 йилда қабул қилинган, унда 27 та МДХ, Марказий ва Шарқий Европа давлатлари қатнашади. “Тинчлик йўлида ҳамкорлик” дастури томонидан “Ҳамкорлик меваси-95”, “Ультрабаланс-96”, “Кооператив оспрей-96”, “Кооператив наггет-97”, “Ультрабаланс-97”, “Центразбат-97”, “Кооператив баннерс”, “Кооператив наггет-2002” ва “Фергана-2003” қўшма ҳарбий машқлар ўтказилди. 2003 йил “Тинчлик йўлида ҳамкорлик” дастури доирасида Ўзбекистон ва НАТО ўртасидаги ҳамкорлик муносабатлари 130 дан ортиқ тадбирларни ўз ичига олди³.

1998 йил НАТОнинг Брюсселдаги бош қароргоҳида ЎзРнинг доимий миссияси очилди.

Лекин Ўзбекистон НАТОга аҳзо бўлмайди. Бунинг иккита сабаби бор:

- Биринчидан, Ўзбекистон ташқи сиёсатининг устивор тамойилларидан бири ҳеч қандай ҳарбий блокларга аҳзо бўлмаслик;
- Иккинчидан, Ўзбекистоннинг бугунги сиёсий-географик ҳолати ҳам бирор-бир ҳарбий блокка кириш амалиётига тўғри келмайди. Мабодо шунга амал қилинадиган бўлса, минтақадаги хавфсизлик мувозанатига путур етказиши мумкин.

Ўзбекистон – НАТО муносабатларининг асл моҳияти – давлатимизнинг хавфсизлиги ва тинчлигини таҳминлаш, қолаверса, минтақада барқарорликни қарор топтириш учун шарт-шароитни имкон қадар кенгайтириш ва мустаҳкамлашдан иборат.

ЕХҲТнинг 1996 йил декабрда Лиссабонда бўлган саммитида Ўзбекистоннинг можаролар юз берган ҳудудларга яширинча қурол-яроғ етказиб беришни тўхтатиш, ЕХҲТнинг Марказий Осиёда фаолиятини кучайтиришга оид таклифлари маҳқулланди ва Лиссабон декларациясида ҳужжатлаштирилди.

³ О. Байматов. Дунё хавфсизлиги кафолати// Халқ сўзи. 2004 й. 3 апрель.

1999 йил 18 ноябрь ЕХХТнинг Истанбул саммитида И.Каримов нутк сўзлаб, тузилаётган янги Хавфсизлик Хартияси лойиҳасига қуйидаги масалаларни киритишни таклиф қилди:

- ЕХХТ минтақавий хавфсизлик, жумладан, Марказий Осиё бўйича минтақавий хавфсизлик тизимини шакллантиришда янада фаолроқ бўлиш;
- ЕХХТнинг фаолияти халқаро зиддиятларнинг олдини олишга қаратилган халқаро орган сифатидаги вазифаларини аниқ белгилаб олиш;
- Халқаро терроризмга қарши кураш марказини ташкил этиш масаласини кескин қўйиш. (И.А.Каримов. Озод ва обод ватан, эркин ва фаровон ҳаёт – пировард мақсадимиз. Тошкент. “Ўзбекистон”. 2000. Т. 8. Б. 83-86.)

Президент И.Каримов 2000 йил сентябрь ойида бўлиб ўтган БМТ Бош Ассамблеясининг “Минг йиллик саммити”да ҳам халқаро террорчилик ва гиёҳванд моддаларнинг ноқонуний савдосига қарши курашга, минтақавий хавфсизликни мустаҳкамлашга, БМТ фаолияти ва унинг таркибий тизимини ислоҳ қилишга доир кўплаб таклифларни билдирди. Мана шу таклифларнинг амалий натижаси сифатида 2001 йил 28 сентябрда БМТ хавфсизлик кенгаши доирасида террорчиликка қарши кураш қўмитаси ташкил этилди.

2. Тинчлик ва хавфсизлик борасидаги минтақавий ҳамкорлик

И.Каримов БМТ Бош Ассамблеясининг 48-сессиясида (1993 йил 28 сентябрь) сўзлаган нутқида минтақада тинчлик ва хавфсизликни таҳминлаш борасида жаҳон ҳамжамияти эҳтиборини Ўзбекистон Республикаси номидан қуйидаги таклифларга қаратди:

- Марказий Осиёда хавфсизлик, барқарорлик ва ҳамкорлик масалалари бўйича Тошкентда БМТнинг доимий ишловчи семинарини чақириш;
- БМТ Хавфсизлик Кенгаши ҳузурида юзага келаётган халқаро можароларни таҳлил қилиш ва истикболини белгилаш бўйича махсус гуруҳ ташкил қилиш;
- Марказий Осиё минтақасини ядросиз зона деб эълон қилиш;
- Марказий Осиё минтақасида кимёвий ва бактериологик қуролни тарқатмаслик устидан халқаро назорат ўрнатиш;
- Наркобизнесга қарши курашини кучайтириш;
- Оролни ва Орол бўйини қутқариш.

Ўзбекистон ташаббуси билан ва БМТ раҳнамолигида 1995 йил 15-16 сентябрь кунлари Марказий Осиёда хавфсизлик ва ҳамкорлик масалаларига бағишланган Тошкент кенгаш-семинари бўлиб ўтди. Халқаро кенгашда иштирок этган 31 давлат ва 6 халқаро ташкилотдан вакиллар қатнашди. Кенгаш якунлари юзасидан қабул қилинган Баёнот жаҳон халқларини, хусусан, Марказий Осиё халқларини, турли сиёсий кучларни минтақавий хавфсизликни мустаҳкамлашга, иқтисодий ва экологик ҳамкорлик тизимларини барпо этишга чақирди.

Марказий Осиё давлатлари раҳбарларининг 1997 йил февралда Алматида бўлган учрашувида минтақани ядро қуролидан холи зонага айлантиришга аҳдлашилди ва бу аҳднома мазкур учрашувда қабул қилинган Алмати

декларациясида ўз ифодасини топди. “Марказий Осиё – ядро қуролидан холи зона” шиори остида халқаро конференция ўтказиш таклифи илгари сурилди. Мазкур таклифга биноан, 1997 йил 15-16 сентябр кунлари Тошкентда “Марказий Осиё – ядро қуролидан холи зона” мавзuida халқаро конференция бўлиб ўтди. Унинг ишида 56 давлат ва 16 халқаро ташкилотдан вакиллар иштирок этди. Ушбу масала юзасидан Марказий Осиё мамлакатлари ташқи ишлар вазирликларининг Баёноти имзоланди.

И.Каримовнинг бевосита таклифи билан Афғонистонга чегарадош олти мамлакат (Ўзбекистон, Туркменистон, Тожикистон, Эрон, Покистон, Хитой) ва АҚШ ҳамда Россия иштирокида “6+2” мулоқот гуруҳи тузилди. Гуруҳнинг биринчи учрашув 1997 йил 16 октябрда Нью-Йоркда ўтказилди.

1999 йил 19-20 июль кунлари Тошкентда “6+2” гуруҳининг навбатдаги учрашуви бўлиб ўтди. Бунда Афғонистондаги икки қарама-қарши гуруҳ “Толибон” ҳаракати ҳамда Афғонистон Бирлашган фронти вакиллари илк бор бир стол атрофига йиғилди. Учрашув нихоясида “Афғонистондаги можарони тинч йўл билан бартараф этишнинг асосий тамойиллари тўғрисида”ги Тошкент Декларацияси қабул қилинди. Қабул қилинган Тошкент декларацияси БМТ ҳужжати мақомини олди. *(Афғонистонда йилига 3 минг тоннадан ортиқ опий хом ашёси тайёрланади, бу дунёдаги етиштирилаётган наркотик моддаларнинг 75%ни ташкил этади, Афғонистонда етиштирилаётган наркотик моддаларнинг 90% Европага кетмоқда).*

2001 йил 15 июнда Хитойнинг Шанхай шаҳрида 6 мамлакат – Ўзбекистон, Қозоғистон, Россия, Қирғизистон, Тожикистон ва Хитой давлат раҳбарларининг учрашувида Шанхай Ҳамкорлик Ташкилоти (ШХТ) тузилди. Бу ташкилотнинг асосий мақсади ҳам минтақада хавфсизлик ва иқтисодий ҳамкорликни кучайтиришга қаратилган бўлиб, Шанхай саммитида янги ташкилотнинг мақсад ва принциплари эълон қилинган Декларация, шунингдек, терроризм, айирмачилик ва экстремизмга қарши кураш тўғрисидаги конвенция қабул қилинди. ШХТнинг 2004 йил 1 январдан фаолият кўрсатаётган минтақавий аксилтеррор тузилмаси қароргоҳи Тошкент шаҳрида жойлашган.

Ўзбекистон, Қозоғистон, Қирғизистон ва Тожикистон давлат бошлиқларининг 2002 йил 28 феврилидаги Алмати учрашувида “Марказий Осиё ҳамкорлиги” (МОҲ) ташкилотини тузиш ҳақида Шартнома имзоланди. МОҲни ташкил этишнинг асосий мақсади бир қанча сиёсий-иқтисодий масалалар билан биргаликда минтақада хавфсизликни мустаҳкамлашда ҳамкорликни кучайтиришдир.

2002 йилда МОҲ давлат бошлиқларининг 4 марта учрашуви бўлиб ўтди (Алмати – 28 февраль, Оқтов – 6-7 июль, Душанба – 5-6 октябрь, Остона – 27 декабрь).

2006 йилнинг сентябрида Марказий Осиё мамлакатлари вакиллари Қозоғистоннинг Семипалатинск шаҳрида “Марказий Осиё ядро қуролидан холи ҳудуд барпо этиш тўғрисида”ги шартномани имзоладилар (Халқ сўзи. 2007й. 2 март).

Таянч иборалар:

Хартия (юн.chartes – қоғоз, ёрлик) – 1) ўрта асрлардаги (шаҳарлар ва коммуналар Хартияси, Эркинликнинг буюк Хартияси ва б.) ва янги замонда (Б.Брит. 1838 йилги Халқ Хартияси) оммавий-ҳуқуқий ва сиёсий тусдаги ҳужжат. Халқаро ҳуқуқда одатда декларация сўзининг синоними сифатида қўлланилиб, мажбурий кучга эга бўлмайди, халқаро актнинг умумий қоидалари ва мақсадини ифодалайди (мас. Янги Европанинг Париж Хартияси); 2) эски қўлёзма.

Манбалар ва адабиётлар:

- И.А.Каримов. Биздан озод ва обод Ватан қолсин. Тошкент. “Ўзбекистон”. 1996. Т. 2. Б. 47-57, 327-331.
- И.А.Каримов. Хавфсизлик ва барқарор тараққиёт йўли. Тошкент. “Ўзбекистон”. 1998. Т. 6. Б. 31-124.
- И.А.Каримов. Озод ва обод ватан, эркин ва фаровон ҳаёт – пировард мақсадимиз. Тошкент. “Ўзбекистон”. 2000. Т. 8. Б. 83-86.
- И.А.Каримов. Ўзбек халқи ҳеч қачон ҳеч кимга қарам бўлмайди. Тошкент. “Ўзбекистон”. Т. 13. Б. 439-443.
- Ўзбекистоннинг янги тарихи (Мустақил Ўзбекистон тарихи). Тошкент. “Шарқ”. 2000. 3-китоб. Б. 245-296.
- Ҳ.Муродов, Н.Мухаммадиев, Ғ.Жамолов. Ўзбекистон жаҳон ҳамжамияти сафида. Тошкент. Ғ.Ғулом номидаги адабиёт ва санҳат нашриёти. 2000.
- Страны мира и международные организации: справочник. М.: 2004.
- Матбуот материаллари.

5-майруза: Ўзбекистон Республикасининг АҚШ ва Европа мамлакатлари билан ҳамкорлиги (2 соат)

Режа:

- 1. Ўзбекистон Республикасининг АҚШ билан иқтисодий-сиёсий алоқалари**
- 2. Ўзбекистон Республикаси ва Европа давлатлари ҳамкорлиги.**

1. Ўзбекистон Республикасининг АҚШ билан иқтисодий-сиёсий алоқалари

1992 йилда Ўзбекистон ва АҚШ ўртасида дипломатик алоқалар ўрнатилган. Шу йилнинг 16 мартида Ўзбекистонда хорижий давлатларнинг биринчи элчихонаси – АҚШнинг Ўзбекистондаги элчихонаси очилди. Ҳозирги кунда Ўзбекистонда 300 дан ортиқ Америка – Ўзбекистон қўшма корхоналари ишлаб турибди. Бундан ташқари, мамлакатимиз ҳудудида АҚШнинг 28 та компания, фирма ва банклари фаолият кўрсатмоқда. Икки давлат ўртасидаги товар айирбошлаш ҳажми 2001 йилда 300 млн. АҚШ долларини ташкил қилган.

1992 йилда олтин қазиб олиш бўйича “Зарафшон-Ньюмонт” Ўзбекистон-Америка қўшма корхонаси ташкил этилган эди. Ушбу қўшма корхона Мурунгов кони ағдармаларининг минераллашган уюмидан олтин ажратиш мақсадида барпо этилди. Қиймати 220 млн. АҚШ долларига тенг бўлган завод қурилиши 1993 йил октябрда бошланиб, 18 ойда – 1995 йил

майда (25 майда ишга тушган) тугатилди. Наманганда “Кока-Кола” компанияси билан ҳамкорликда яхна ичимликлар ишлаб чиқариш заводи курилди. Бундан ташқари, АҚШнинг ТЭКСАКО компанияси ҳамкорлигида Фарғона нефтни қайта ишлаш заводида мойлаш ёғлари ишлаб чиқариш йўлга қўйилди.

2003 йил июнда АҚШ Англия ёрдамида Ироққа ҳужум бошлади ва Саддам Хусайнни тор-мор қилди.

И.Каримов 1996 йил 23-28 июнь кунлари АҚШга расмий ташриф билан борди ва АҚШ Президенти Б.Клинтон билан учрашди. Бу учрашувда икки давлат манфаатига дахлдор бўлган сиёсий, иқтисодий, хавфсизлик масалалари муҳокама этилди. 1996 йил 25 июнда Ўзбекистоннинг АҚШда элчихонаси очилди.

АҚШда Ўзбекистонлик 451 нафар иқтидорли ёшлар бозор иқтисодиёти шароити, уни бошқариш бўйича таҳсил олиб келди (“Халқ сўзи” газетаси, 1997 йил, 1 январь).

2001 йил 11 сентябрь Сешанба куни АҚШнинг Нью-Йорк шаҳридаги 110 қаватли Жаҳон савдо маркази, Манхеттендаги кўп қаватли бино, Вашингтондаги АҚШ қуролли кучлари – Пентагон биносининг бир қисми террорчилар эгаллаб олган самолётда портлатилди.

2001 йил 5 октябрь куни И.Каримов АҚШ мудофаа вазири Дональд Рамсфелдни қабул қилди.

АҚШнинг Афғонистондаги толибон ҳаракати ва террорчи гуруҳларга қарши қуролли ҳужумида Ўзбекистоннинг позицияси қуйидагича:

- 1. Мамлакатимиз ҳудудини АҚШнинг ҳарбий ҳаво кучлари учун очиб бериши.*
- 2. Ҳар икки мамлакат хавфсизлик идоралари ўртасида ўзаро маълумот ва ахборот алмашувини йўлга қўйиши.*
- 3. Ўзбекистон ҳудудида жойлашган битта ҳарбий аэродромга АҚШнинг транспорт самолёт ва вертолётларини қўниши учун рухсат этиши. Бу самолёт ва вертолётларга хизмат кўрсатадиган америкалик мутахассислар, техник ходимлар фаолияти учун тегишли шароит яратиб бериши.*
- 4. АҚШнинг бу самолёт ва вертолётларидан фақат қидирув-қутқарув ишларини амалга ошириши ва гуманитар мақсадларда фойдаланилади.*

Шунингдек, Ўзбекистон иккита муҳим масала бўйича ўз принципиал қараишларини баён этади:

- 1. Бизнинг ҳудудимиздан Афғонистонга қарши ердан жанговар операциялар амалга оширилишига йўл қўйилмайди.*
- 2. Бизнинг ҳудудимиздан Афғонистонга қарши бомбали ҳужум операциялари амалга оширилишига розилик берилмайди (ЎЗР Президенти И.Каримов баёноти // Халқ сўзи. 6 октябрь, 2001й.).*

АҚШ ва Б.Британия ҳарбий ҳаво кучлари 2001 йилнинг 7 октябрь Якшанба кечасида Афғонистондаги толибон ҳаракати ва террорчи гуруҳларга қарши “Енгилмас озодлик” деб номланган ҳужум операциясини бошлади. Шу куни 50 дан ортиқ қанотли ракета ва бомбалар билан Қобул,

Жалолобод, Қандаҳор, Ҳиротдаги терроризм ўчоқлари бомбардимон қилинди (Ёвузликка зарба //Халқ сўзи. 9 октябрь, 2001й.).

2002 йил 11-14 март кунлари президент Ж.Бушнинг таклифига биноан И.Каримов АҚШда расмий ташриф билан бўлди. Бу ташриф давомида АҚШ –Ўзбекистон алоқаларига доир бир неча ҳужжат имзоланди. АҚШ ҳукумати халқаро терроризмга қарши курашда қўшган ҳиссаси учун И.Каримовни “Халқаро миқёсдаги буюк давлат арбоби” мукофоти билан тақдирлади.

Абу Носир Ниёзметов. Мотам тусини олган рангли инқилоблар//Халқ сўзи. 2005й. 25 июнь сонида АҚШнинг Андижон воқеаларига аралашганлиги тўғрисида мақола.

2. Ўзбекистон Республикаси ва Европа давлатлари ҳамкорлиги.

1991 йилда Б.Британия ва Ўзбекистон ўртасида дипломатик муносабатлар ўрнатилган. 1993 йил 22-25 ноябрь кунлари Президент И.Каримов Б.Британияга расмий ташриф билан борди ва мамлакат қироличаси Елизавета II, бош вазир Жон Мейжор билан учрашди. Ҳозирги кунда Ўзбекистонда 50 дан ортиқ Б.Британия ва Ўзбекистон қўшма корхоналари фаолият кўрсатмоқда. 1997 йилдан Ўзбекистон Б.Британиянинг RJ-85 самолётларини сотиб ола бошлади. Дунёда энг катта Б.Британия-АҚШ тамаки компаниялари билан ҳамкорликда Тошкент 1994 йилда ва Самарқандда 1997 йилда тамаки фабрикалари ишга туширилган (ЎЗБАТ қўшма корхонаси). “Лонро” компанияси олтин қазиб олиш бўйича, “Дойче Морган Гренфен” компанияси Фарғона “Азот” ишлаб чиқариш корхонасида карбамид, аммиак ва меламин ишлаб чиқариш бўйича ҳамкорлик қилмоқда.

2003 йилда Ўзбекистон ва Б.Британия ўртасида ўзаро савдо ҳажми 356 млн. АҚШ долларини, 2004 йилда эса 453,1 млн. АҚШ долларини ташкил қилган. (Халқ сўзи. 2005й. 9 июнь).

1992 йил февраль ойидан Франция билан Ўзбекистон ўртасида дипломатик муносабатлар ўрнатилган. 1993 йил 28-30 октябрь кунлари Президент И.Каримов расмий ташриф билан Францияда бўлди. 1994 йил апрелида Франция Президенти Ф.Миттеран расмий ташриф билан Ўзбекистонда бўлди. Франциянинг “Технип” компанияси билан ҳамкорликда Бухорода нефтни қайта ишлаш заводи, “Буиг” компанияси билан ҳамкорликда Тошкентда 4 юлдузли меҳмонхона қурилди.

1993 йил апрель-май ойларида Президент И.Каримов расмий ташриф билан ГФРда бўлди. Германия банклари инвестицияларига Қўнғирот сода заводи қурилиб ишга туширилди, “Бенклер банк” инвестициясига Фарғона фуран бирикмалари заводида целлюлоза, 2000 йилда Тошкентда “Хобас-Тапо” қўшма корхонасида нометалл қувурлар ишлаб чиқариш йўлга қўйилди (бундай завод жаҳонда 24 та, МДХда ягонадир), Ангренда каолин ишлаб чиқариш фабрикаси қурилди. Бундан ташқари, Германия банклари инвестициясига Хоразм вилояти қишлоқ жойларини сув билан таъминлаш бўйича ҳам катта лойиҳа амалга оширилди. Ўзбекистон ва ГФР ўртасида товар айирбошлаш ҳажми 2005 йил 326 млн. АҚШ долларини ташкил этган.

Италия билан Ўзбекистон ўртасида 1992 йил апрель ойида дипломатик муносабатлар ўрнатилди. 1997 йил майида Италия Президенти Луиджи Скалфоро расмий ташриф билан Ўзбекистонда бўлди. Ҳозирги кунда италияликлар билан ҳамкорликда ташкил этилган Навоийда ип йигирув фабрикаси, Андижонда томат пастаси заводи, Фарғона ёғ-мой комбинатида атир совунлар ишлаб чиқариш йўлга қўйилган.

1992 йил 8 апрелда Тошкентда ЎзР билан Швеция қироллиги ўртасида дипломатик муносабатлар ўрнатиш тўғрисида битим имзоланган.

1997 йил январь ойида Президент И.Каримов Чехия ва Словакия давлатларига сафар қилди ва бу давлатлар билан ўзаро ҳамкорлик тўғрисида бир неча битимлар тузилди.

1997 йил октябрь ойида Венгрия Президенти Арпада Генс Ўзбекистонга ташриф буюрди, бу давлат билан ўзаро ҳамкорлик, дўстона муносабатлар тўғрисида декларация имзоланди.

1998 йил октябрда Президент И.Каримов Болгария Республикасига расмий ташриф билан борди ва Президент Петр Стоянов билан ўзаро ҳамкорлик тўғрисида бир неча битимлар тузилди.

2005 йилда Президент И.Каримов Словенияда бўлди.

Ўзбекистон Ғарбий ва Шарқий Европа мамлакатларининг аксарияти билан алоҳида дипломатик муносабатлар ўрнатиш билан биргаликда, БМТнинг турли халқаро ташкилотлари, ЕХХТ, ЕИ, Европа реконструкция ва тараққиёт банки, Интерпол ва бошқа минтақавий ташкилотлар доирасида ҳам фаол иштирок этмоқда.

ЕИнинг ТАСИС дастури доирасида Ўзбекистонда амалга оширилган лойиҳаларнинг умумий ҳажми 1992 йилдан 2003 йилгача 125,8 млн. еврони ташкил этди.

Ўзбекистон ТАСИСнинг умумий қиймати 7,2 млн. евро бўлган “Марказий Осиёнинг минтақавий нефть-газ инфраструктураси учун кичик ҳажмдаги инвестицияларни молиялаштириш” (ИНОГЕЙТ дастури); “Марказий Осиё темир йўллари коммуникацияси” (ТРАСЕКА дастури); “Ғарбий Тяньшаннинг биохилма-хиллигини сақлаш”; “Ўзбекистонда атроф-муҳитни муҳофаза қилиш бўйича миллий ҳаракат режаси ва экология сиёсатини амалга оширишни қўллаб-қувватлаш” (NEAP-II) каби лойиҳаларида қатнашди (2004 йилгача). Бундан ташқари, ТАСИС лойиҳасининг “Менежерлар учун ЕИ мамлакатларида тажриба ўрганиш дастури” доирасида 2000 йилдан 2007 йилнинг бошларига қадар Ўзбекистоннинг 164 вакили Европанинг турли давлатларида тажриба ўрганиб қайтди. 2008 йилнинг ўрталаригача яна 117 нафар ҳамюртимизнинг менежерлик тажрибасини ўрганиш учун Европага бориши кўзда тутилган (Халқ сўзи. 2007й. март).

Таянч иборалар:

ТАСИС (Technikal Assissance to Commonwealth of Independent States) – ЕИ томонидан МДҲ мамлакатларига ЕИ Комиссиясининг грант маблағлари ҳисобидан техникавий ёрдам кўрсатиш дастури. 1991 йилда ишлаб чиқилган.

ТРАСЕКА (Европа – Кавказ – Осиё транспорт тармоғи) – 1993 йил май ойида Брюсселда Марказий Осиё республикалари, Қозоғистон, Озарбайжон,

Арманистон, Грузия давлатларининг савдо ва транспорт вазирлари иштирокида ўтказилган конференцияда бу йўлакни қуриш дастури қабул қилинган.

ИНОГЕЙТ (Марказий Осиёнинг минтақавий нефть-газ инфраструктураси учун кичик ҳажмдаги инвестицияларни молиялаштириш дастури) –

NEAP-II (Ўзбекистонда атроф-муҳитни муҳофаза қилиш бўйича миллий ҳаракат режаси ва экология сиёсатини амалга оширишни қўллаб-қувватлаш лойиҳаси) –

Манбалар ва адабиётлар:

- Ўзбекистоннинг янги тарихи (Мустақил Ўзбекистон тарихи). Тошкент. “Шарқ”. 2000. 3-китоб. Б. 509-512.
- И.А.Каримов. Янгича фикрлаш ва ишлаш – давр талаби. Тошкент. “Ўзбекистон”. 1997. Т. 5. Б. 6-28; 41-63.
- Мустақил Ўзбекистон Республикаси (унутилмас воқеалар ва саналар 1991-1996). Тошкент. “Ўзбекистон”. 1998.
- Э.Нуриддинов. Международное сотрудничество Республики Узбекистан со странами Европы. Т. Чулпон. 2002.
- Страны мира и международные организации: справочник. М.: 2004.
- Матбуот материаллари.

6-март: Ўзбекистон ва Осиё-Тинч океани ҳавзаси минтақаси: ўзаро фойдали ҳамкорлик (2 соат)

Режа:

- 1. Ўзбекистон Республикасининг Хитой, Жанубий Корея ва Япония билан алоқалари**
- 2. Ўзбекистон Республикасининг Тинч океани ҳавзаси мамлакатлари билан алоқалари.**

1. Ўзбекистон Республикасининг Хитой, Жанубий Корея ва Япония билан алоқалари

Ўзбекистон ва Хитой (*пойтахти – Пекин*) ўртасида дипломатик муносабатлар 1992 йилнинг 7 январидан ўрнатилган. 1992 йилнинг 12-14 март кунлари Президент И.Каримов ХХРга расмий ташриф буюрди. Бу ташриф давомида икки давлат ўртасида 16 та ҳужжат имзоланди.

1992-1993 йилларда Хитой ажратган кредит ҳисобидан республикамизга минглаб тонна гуруч, 15 минг тонна чой келтирилди. Ўзбекистон Хитойга ИЛ-76 ва ИЛ-114 самолётларини сотмоқда. 1994 йилгача Ўзбекистон ҳудудида 78 та ўзбек-хитой қўшма корхонаси фаолият кўрсатди.

1994 йил 24-25 октябрда И.Каримов Хитойга иккинчи марта сафар қилди. Бу сафар чоғида “Ўзбекистон билан ХХР ўртасида ўзаро муносабатларнинг асосий принциплари, ўзаро манфаатли ҳамкорликни ривожлантириш тўғрисида” баённома имзоланди.

2005 йил баҳорида ХХР ҳукумати раиси Ху Цзиньтао Ўзбекистонда бўлди. Бунда хавфсизлик масаласи ва халқаро терроризмга қарши курашда ҳамкорлик бўйича фикр алмашилди.

2005 йил майида И.Каримов яна Хитойга расмий ташриф билан борди. Бу учрашувда Хитой Ўзбекистонга 1,5 млрд. АҚШ доллари миқдорида кредит ажратадиган бўлди. Ўзбекистон – Хитой ўртасидаги икки томонлама савдо ҳажми 2006 йилнинг 7 ойи мобайнида 659 минг АҚШ долларини ташкил қилган.

Юқоридагилардан ташқари, Ўзбекистон ва Хитой ШХТ доирасида ҳам фаол алоқада бўлмоқда.

Хитой иқтисодий жиҳатдан дунёда АҚШ, Япония, Германия, Франция, Англия ва Италиядан кейин 7-ўринда турарди. 2006 йил Хитой иқтисодиётида 10,7%га ўсиш кузатилди. Иқтисодий ривожланиш жиҳатидан Хитой АҚШ, Япония, Германиядан кейинги ўринга чиқиб олди (Халқ сўзи. 2007 й. 30 январь). Хитойда чиқиндиларни қайта ишлаш яхши йўлга қўйилган. Хитой ҳар йили АҚШдан 14 млрд. долларга чиқинди сотиб олади.

1992 йил март ойида Ўзбекистон ва Жанубий Корея (пойтахти - Сеул) ўртасида дипломатик муносабатлар ўрнатилди. 1992 йил 19 июнда Президент И.Каримов Жанубий Корея Республикасига расмий ташриф буюрди. Бу ташриф чоғида Ўзбекистон билан Жанубий Корея ўртасида давлатлараро муносабатлар ва ҳамкорлик асослари тўғрисида Декларация имзоланди.

1992-1996 йилларда “ЎЗДЭУ авто” Ўзбекистон-Жанубий Корея қўшма автомобиль заводи қурилди. 1996 йилнинг 25 март куни завод ишга туширилди, расмий очилиши маросими 19 июлда бўлиб ўтди. Ўзбекистон жаҳонда 28 та автомобиль ишлаб чиқарувчи мамлакатнинг бирига айланди. Ҳозирги кунда Ўзбекистонда 138 та ўзбек-корейс қўшма корхонаси ишламоқда, 37 та йирик фирма ва компаниясининг ваколатхоналари фаолият кўрсатмоқда. Жанубий Кореянинг Ўзбекистонга қўйган капитали 1 млрд. АҚШ долларидан ошди. 2006 йилда Ўзбекистон ва Жанубий Корея ўртасидаги ўзаро товар айирбошлаш ҳажми 600 млн. АҚШ долларини ташкил этди.

Ўзбекистон ва Япония (пойтахти - Токио) ўртасида 1992 йил 28 августда дипломатик муносабатлар ўрнатилган. 1994 йил 16-19 май кунлари И.Каримов Японияга расмий ташриф билан борди.

2002 йил 28-31 июлидаги президент И.Каримовнинг Японияга иккинчи марта ташрифи чоғида икки давлат ўртасида муҳим сиёсий ҳужжат – “Дўстлик, стратегик шериклик ва халқаро ҳамкорлик тўғрисида”ги баёноти имзоланди. Бундан ташқари, “Ўзаро иқтисодий ҳамкорликни ривожлантириш тўғрисида”, “Ўзбекистондаги ислохотларни қўллаб-қувватлаш тўғрисида” ва бошқа ҳужжатлар қабул қилинди.

Япония Ўзбекистонга 2005 йилгача 1,6 млрд. АҚШ доллари миқдорида сармоя киритган.

Ҳозирги кунда Ўзбекистонда 21 та япон компаниясининг ваколатхонаси, 10 га яқин қўшма корхона фаолият кўрсатмоқда. Жумладан, Ўзбекистонда

Япония халқаро ҳамкорлик агентлиги ва Ташқи савдо ташкилотининг, шунингдек, “Мицуи”, “Мицубиси”, “Сумимото”, “Нише Ивай”, “Эн-И-Си”, “Тойота”, “Марубени” каби йирик корпорацияларнинг ваколатхоналари очилган (Халқ сўзи. 2006 й. 2 ноябрь). 2007 йилнинг январидан бошлаб “СамКочАвто” заводида Япониянинг “Исузу” Моторс Лимитед” компанияси билан ҳамкорликда автобус ва кичик юк машиналари ишлаб чиқариш йўлга қўйилди. Жорий йилда 1500 та турли русумдаги автомобиллар ишлаб чиқарилади, кейинчалик бу миқдорни 4000 тага етказиш кўзда тутилган (Халқ сўзи. 2007 й. 23 январь).

Япониянинг “Тараққиётга расмий ёрдам” дастури доирасида Ўзбекистонга 100 млн. АҚШ долларидан зиёд маблағ ажратилган. Бундан ташқари, Япониянинг турли олий ўқув юртларида 70 га яқин ўзбекистонлик талабалар таълим олмоқда.

Япония автомобиллар, кемалар, электротехника асбоблари, саноат роботлари ишлаб чиқариш, станоксозлик соҳаларида дунёда биринчи ўринда туради. Бундан ташқари, балиқ овлаш бўйича ҳам дунёда биринчи ўринда туради. Дунёнинг 15% дан ортиқ балигини овлайди ва қайта ишлайди. Дунёнинг 2% (127 млн.) аҳолисига эга бўлган Япония жаҳоннинг 13,3 % маҳсулотини ишлаб чиқаради. (“Халқ сўзи” газетасининг 26, 29 август 2006 й. сонларида Ўзбекистон – Япония муносабатлари ҳақида мақола бор).

2.Ўзбекистон Республикасининг Тинч океани ҳавзаси мамлакатлари билан алоқалари.

1992 йил 16-23 июнь кунлари Президент И.Каримов Малайзия (*пойтахти – Куала-Лумпур*) ва Индонезия (*пойтахти - Жакарта*) Республикаларига ташриф буюрди. Бу ташриф давомида Ўзбекистон ва Малайзия ўртасида иқтисодий ва техникавий ҳамкорлик тўғрисида битимлар имзоланди. Ўзбекистон ва Индонезия ўртасида дипломатик алоқалар ўрнатиш бўйича қўшма ахборот икки томонлама муносабатлар бўйича қўшма баёнот, иқтисодий ва техникавий ҳамкорлик тўғрисида битим имзоланди. Малайзиянинг ҳозирги Президенти Мегавати Сукарнопур.

1995 йил 8-10 апрель кунлари Индонезия республикаси ўша пайтдаги Президенти Сухарто (през. йиллари: 1968-1998 й. июнь) расмий ташриф билан Ўзбекистонда бўлди. Музокаралар ниҳоясида икки давлат ўртасидаги муносабатлар ва ҳамкорлик тамойиллари тўғрисида қўшма баённома имзоланди, сайёҳлик соҳасида ҳамкорлик ҳақида меморандум, икки давлат пойтахтлари оралиғида самолёт қатновини йўлга қўйиш тўғрисида ҳукуматлараро битим имзоланди.

Индонезия нефть маҳсулотлари, саноат газы, резина, кўмир, мис, қўرғошин, никель, балиқ маҳсулотлари, кофе ва чой экспорт қилади. 2001 йилда президентлик сайловларида Мегавати Сукарнопур голиб чиққан.

Малайзиядан табиий каучук, какао, пальма ёғи, қалампис, ананас экспорт қилинади, автомобиль саноати ривожланган. Бу давлат жаҳоннинг 50 % каучугини, 40 % қалайини ишлаб чиқаради.

Сингапур (*пойтахти - Сингапур*) Ўзбекистонни 1992 йил апрель ойида тан олган. 1997 йил 8 апрелидан икки давлат ўртасида дипломатик алоқалар ўрнатилган. Ўзбекистон ва Сингапур ўртасида сармояларни қўллаб-қувватлаш ва уларни ўзаро ҳимоя қилиш тўғрисидаги битим имзоланган ва у 2003 йил 15 июлдан кучга кирган. Ўзбекистон – Сингапур ўртасидаги савдо айланмаси ҳажми 2005 йилда 76,1 млн. АҚШ долларини, 2006 йилда эса 100 млн. АҚШ долларини ташкил этди. Ҳозирги кунда Ўзбекистонда Сингапур капитали иштирокида тузилган 12 та қўшма корхона рўйхатдан ўтказилган.

2007 йилнинг 24- 26 январь кунлари Президент И.Каримов Сингапур Республикаси Президенти Селлапан Рам Натаннинг таклифига биноан ушбу мамлатда расмий ташриф билан бўлди (Халқ сўзи. 2007 й. 28 январь).

Сингапур 1828 йилдан 1958 йилгача Б.Британиянинг мустамлакаси эди. 1959 йилда унга Британия ҳамдўстлиги таркибида мухторият мақоми берилди. 1963 йилда эса Малайзия федерацияси таркибига кирди. 1965 йилда Сингапур федерация таркибидан чиқиб, 9 августда ўзини мустақил республика деб эълон қилди.

Сингапур нефтни қайта ишлаш бўйича Хьюстон ва Роттердамдан кейин жаҳонда энг йирик марказ ҳисобланади.

Манбалар ва адабиётлар:

- Ўзбекистоннинг янги тарихи (Мустақил Ўзбекистон тарихи). Тошкент. “Шарқ”. 2000. 3-китоб.
- Мустақил Ўзбекистон Республикаси (унутилмас воқеалар ва саналар 1991-1996). Тошкент. “Ўзбекистон”. 1998.
- Мустақил Ўзбекистон. Тошкент. “Тошкент Ислон университети”. 2003. Б. 96-110.
- Мустақил Ўзбекистон тарихининг дастлабки саҳифалари.(Даврий тўплам). №3. Тошкент. “Шарқ”. 2000.
- Страны мира и международные организации: справочник. М.: 2004.
- Матбуот материаллари.

7-март: Ўзбекистон Республикасининг Яқин ва Ўрта Шарқ мамлакатлари билан сиёсий ва иқтисодий ҳамкорлиги (2 соат)

Режа:

- 1. Ўзбекистон Республикасининг Яқин Шарқ мамлакатлари (Миср, Туркия, Араб мамлакатлари, Эрон) билан алоқалари**
- 2. Ўзбекистон Республикасининг Ўрта Шарқ мамлакатлари (Афғонистон, Покистон, Ҳиндистон) билан алоқалари**

- 1. Ўзбекистон Республикасининг Яқин Шарқ мамлакатлари (Миср, Туркия, Араб мамлакатлари, Эрон) билан алоқалари**

Миср Араб Республикаси (*пойтахт – Қоҳира*) Ўзбекистон мустақиллигини 1991 йил 24 декабрда эътироф этган.

1992 йил 15-17 декабрь кунлари И.Каримов Мисрга расмий ташриф буюрди. Ташриф давомида Ўзбекистон – Миср ўртасидаги ҳамкорлик асослари, сармояларни ўзаро ҳимоялаш ва рағбатлантириш, иқтисодий, техникавий ва илмий ҳамкорликни ривожлантириш, ҳаво йўли ва транспортда юк ташиш ҳақида битимлар имзоланди.

1993 йил май ойида Тошкентда Миср Араб Республикаси элчихонаси очилди. Бу Ўзбекистонда очилган биринчи араб дипломатик ваколатхонаси ҳисобланади.

1993 йил 17 сентябрда Ўзбекистон – Миср ўртасида дин ва вақф ишлари соҳасида ҳамкорлик баённомаси имзоланди.

1995 йил майида Мисрнинг ал-Азҳар университети ва ЎзР Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, ЎзМУ ва Қоҳира университетлари ўртасида илмий ва ўқув соҳаларида ҳамкорлик қилиш тўғрисида битим имзоланди.

2006 йилда Ўзбекистон – Миср ўртасида ўзаро товар айирбошлаш 3,6 млн. АҚШ долларини ташкил этган. Миср Президенти – Хусни Муборак.

Миср – аграр-индустриал мамлакатдир. Қўхнинг асосий тармоғи – пахта етиштириши. Миср ингичка толали пахта етиштириши бўйича дунёда биринчи ўринда туради. Экспортининг 50 фоизини нефть ва нефть маҳсулотлари ташкил этади. Бундан ташқари, пахта, матолар ва кийим-кечаклар, металл ва металл буюмлари, кимёвий маҳсулотлар ҳам экспорт қилинади. Пул бирлиги – миср фунти=100 пиастр.

2007 йил 2 март куни И.Каримов Оқсаройда Миср Араб Республикаси халқаро ҳамкорлик вазири Фоиза Абуннажсо хонимни қабул қилди.

Туркия (пойтахти – Анқара) Ўзбекистон мустақиллигини биринчи бўлиб тан олган мамлакатдир. 1991 йил 16-19 декабрь кунлари И.Каримов Туркияга расмий ташриф билан борди ва мамлакат президенти Турғут Ўзол билан учрашди. Бу учрашувда Ўзбекистон ва Туркия ўртасидаги алоқаларнинг асос ва мақсадлари тўғрисида шартнома имзоланди. Туркларнинг “Интенер”, “Ўзтурк”, “Ўзюксал”, “Догу илаг”, “Язекс”, “Бурсел” кабилар Ўзбекистонда очилган дастлабки фирмаларидир.

1992 йил 28 апрелда Тошкентда Туркия Республикасининг элчихонаси очилди.

1993 йил 4-7 апрель кунлари Туркия Президенти Т.Ўзол Ўзбекистонда расмий ташриф билан бўлди. Бу ташриф чоғида “Даромад ва мол-мулкка икки томонлама солиқ солмаслик тўғрисида”, “Терроризм, ғайриқонуний курул ва гиёҳванд моддалар тарқатишга қарши кураш тўғрисида” битимлар имзоланди. 1993 йилда Ўзбекистонга 240 млн. АҚШ доллари миқдорида турли товарлар келтирилди.

Туркларнинг ёрдами билан Қорақалпоғистонда “Катекс”, “Елтекс”, Бухорода “Вардонзе” (эркаклар кўйлагини тикишга мослашган) ва бошқа кўплаб корхоналар ташкил этилди. Самарқандда Туркиянинг “КочАвто” автомобиль заводи билан ҳамкорликда “Отайўл” автобуслари ишлаб чиқарила бошлади. 1998 йилгача Туркия Ўзбекистонга 1,5 млрд. АҚШ доллари ҳажмида сармоя киритган. 200 га яқин ўзбек-турк қўшма корхоналар барпо қилинган. 1997 йилда Ўзбекистон – Туркия ўртасидаги савдо ҳажми 30

млн. АҚШ долларини ташкил қилган. 2000 йилда мамлакат Президентлигига А.Сезер сайланган.

Туркия – аграр-индустриал мамлакат. Пул бирлиги – турк лираси=100 куруш.

Саудия Арабистони (*пойтахти – ар-Риёд*) Ўзбекистон мустақиллигини 1991 йил 30 декабрда эътироф этган. 1992 йил 19 февралда дипломатик алоқалар ўрнатиш ҳақида ўзаро меморандум имзоланди. 1992 йил 11-13 апрель кунлари И.Каримов Саудия Арабистонида расмий ташриф билан бўлди. 1992 йил Саудия Арабистони Ўзбекистонга 800 минг тонна бугдойни ёрдам сифатида тақдим этди.

1995 йил май ойида Ўзбекистон Республикасининг Саудия Арабистони (ар-Риёд)даги элчихонаси очилди. 1997 йил март ойида эса Тошкентда Саудия Арабистони элчихонаси очилди. 1997 йилда Ўзбекистон –Саудия Арабистони ўртасидаги савдо ҳажми 2 млн. 830 минг АҚШ долларини ташкил этган.

Саудия Арабистони мутлоқ монархия тузумидаги давлат бўлиб, уни подшо бошқаради. 2005 йил 1 августда подшо Фаҳд бин Абдулазиз ас-Сауд вафот этди, унинг ўрнини 79 ёшли укаси Абдуллоҳ бин Абдулазиз ас-Сауд эгаллади.

Саудия Арабистони миллий даромадининг 92 фоизи нефть қазиб олиш ва сотишдан келади. Хусусан, 1995 йилда 50 млрд. АҚШ доллариға нефть сотилган бўлса, мамлакатга 30 млрд. долларлик халқ истеъмол моллари олиб келинди. Саудия Арабистони иқтисодиёти нефтдан топган даромадининг ҳаммасини ўзлаштиришига қодир эмас. Шунинг учун топилган даромаднинг бир қисми чет эл банкларида сақланади ва қарзга берилади.

Бирлашган Араб Амирликлари (*пойтахти – Абу-Даби*) Ўзбекистон мустақиллигини 1991 йил декабрда эътироф этди ва 1992 йил 25 октябрда ўзаро дипломатик алоқаларни ўрнатиш ҳақида битим имзоланди. 1992 йилнинг ноябрида Дубайда Ўзбекистоннинг консуллик ваколатхонаси очилди, кейинчалик у Бош консулликка айлантирилди.

1994 йилнинг декабрида БАА ҳукумати делегациясининг Ўзбекистонга расмий ташрифи бўлиб ўтди. 1997 йилда Ўзбекистон ва БАА ўртасидаги савдо ҳажми 75,671 млн. АҚШ долларини ташкил этган.

БАА – 7 амирликдан иборат федератив мамлакат. Давлат раҳбари – Президент. Иқтисодининг асосини нефть-газ қазиб олиш ва қайта ишлаш ташкил қилади. Пул бирлиги – дирҳам=100 филса.

Қувайт (*пойтахти – ал-Қувайт*) давлати Ўзбекистон мустақиллигини 1992 йилда эътироф этган. Ўзбекистон ва Қувайт ўртасида 1994 йил 15 июлда дипломатик муносабатлар ўрнатилган. Ўзбекистоннинг Саудия Арабистонидаги элчиси Қувайт давлатида ўриндош элчи этиб тайинланди. Қувайт давлатининг Россиядаги элчиси 1999 йил февраль ойидан Ўзбекистонда ўриндош элчи этиб тайинланди. 2001 йилда Қувайт Ўзбекистонда ўз элчихонасини очди. 2004 йил 19-20 январь кунлари мамлакат Амрининг таклифига биноан И.Каримов Қувайтда бўлди. 2005 йилда Ўзбекистон Қувайтда ўз элчихонасини очди.

Қувайт 1961 йилда мустақилликка эришган. Давлат тузуми – конституцион монархия, давлатни Амир бошқаради. Ҳозирги Амир – Шайх Сабоҳ ал-Аҳмад ал-Жобир ас-Сабоҳ.

Иқтисодининг асосини нефть қазиб олиш ва қайта ишлаш ташкил қилади. Пул бирлиги – қувайт динари= 10 дирҳам=1000 филса.

Фаластин Озодлик Ташкилоти (ФОТ) Ўзбекистон мустақиллигини 1991 йил декабрда эътироф этган. 1994 йил 14-15 сентябрь кунлари ФОТ раиси Ёсир Арофат Ўзбекистонга ташриф буюрди. 1998 йил сентябрда И.Каримов Исроил давлатига ташриф пайтида Фаластин мухторияти раҳбари билан учрашди. Ўзбекистон Фаластин учун миллий кадрларни тайёрлашда ёрдам бермоқда. 1998-1999 йилларда Ўзбекистон Олий ўқув юртларида 90 нафар фаластинлик талабалар таҳсил олди. 2005 йилда Ё.Арофат вафот этди. Ҳозирги Фаластин раҳбари – Махмуд Аббос.

Фаластин ҳудуди (Иордан дарёсининг ғарбий қирғоғи ва Ғазо сектори) 1967 йилда Исроил томонидан босиб олинган.

Иордания Ҳошимийлар Подшолиги (*пойтахти – Уммон*) Ўзбекистон мустақиллигини 1991 йил 28 декабрда эътироф этди. 1993 йил февраль ойида икки давлат ўртасида дипломатик алоқалар ўрнатиш ҳақида баённома имзоланди. 1994 йил июлда Тошкентда Иордания элчихонаси очилди. 1996 йили Ўзбекистоннинг Миср Араб Республикасидаги элчиси Иорданияга ҳам ўриндош элчи қилиб тайинланди. 1997 йилда Ўзбекистон –Иордания ўртасидаги савдо айланмаси ҳажми 4,5 млн. АҚШ долларини ташкил қилди. 1997 йилда 12 та Ўзбекистон –Иордания қўшма корхонаси фаолият кўрсатди. 1998-1999 йилларда Ўзбекистонда 150 нафар иорданиялик талабалар таҳсил олди.

1996 йилда Ўзбекистон ва Иордания ўртасида масжидлар ва авлиёлар мақбараларини таъмирлаш бўйича битим имзоланган.

Иордания Ҳошимийлар подшолиги – конституцион монархия мамлакати. Иордания – аграр мамлакат. Пул бирлиги – иордан динари=1000 филса.

Жазоир Халқ Демократик Республикаси (*пойтахти – Алжир*) Ўзбекистон мустақиллигини 1991 йил 26 декабрда эътироф этган. 1993 йил Тошкентда Жазоир элчихонаси очилди. Ўзбекистон таълим муассасаларида жазоирлик кадрларни тайёрланмоқда. 1996 йили Жазоир Ўзбекистондан 2 та ИЛ-76 самолётини сотиб олди. Ҳозирги Жазоир Президенти – Абдуллазиз Бутефлика.

Жазоир – аграр мамлакат. Мамлакатда нефть-газ саноати ривожланган. Пул бирлиги – жазоир динари=100 сантимта.

Эрон Ислом Республикаси (*пойтахти – Техрон*) 1992 йил 10 майда Ўзбекистон билан дипломатик муносабатлар ўрнатди. И.Каримов 1992 йилнинг 24-25 ноябрь кунлари Эронга расмий ташриф буюрди. Бу ташриф чоғида икки давлат ўртасида давлатлараро муносабатларнинг асослари тўғрисида Декларация, ҳаво, ер транспорти соҳасидаги ҳамкорлик тўғрисидаги битим, иқтисодий ва илмий-техникавий ҳамкорлик соҳасида ҳамжиҳатлик тўғрисида меморандум ва бошқа ҳужжатлар имзоланди.

1993 йилнинг январь – август ойларида Ўзбекистон – Эрон ўртасида 186,1 минг АҚШ доллари миқдорида товар айирбошланди.

1993 йилнинг 18 октябрида Эрон Президенти Али Акбар Хошимий Рафсанжоний Ўзбекистонда расмий ташриф билан бўлди. Бу ташриф чоғида транзит алоқаларини тартибга солиш, халқаро автомобиль қатнови ҳақида битим имзоланди.

1992 – 1996 йилларда узунлиги 295 км бўлган Машҳад – Серахс – Тажан темир йўли қурилди. Бу йўл Ўзбекистоннинг Форс кўрфазига чиқишига имкон яратди. 2005 йилдан Эрон Президенти – Аҳмад Маҳмуди Нажот.

Эрон – нефть саноати ривожланган аграр-индустриал мамлакат. Пул бирлиги – эрон риали=100 динор.

2. Ўзбекистон Республикасининг Ўрта Шарқ мамлакатлари (Афғонистон, Покистон, Ҳиндистон) билан алоқалари

1992 йил 13-15 октябрь кунлари Афғонистон (*пойтахти - Қобул*) раҳбари Бурҳониддин Раббоний Ўзбекистонга амалий ташриф буюрди. Ташриф чоғида Ўзбекистон Республикаси ва Афғонистон Ислом давлати ўртасида дипломатик муносабатлар ўрнатиш тўғрисида баённома имзоланди. Бундан ташқари, икки давлат ўртасида ҳаво йўллари очиш ҳақида меморандум, иқтисодий ва савдо соҳаларида ҳамкорлик тўғрисида баённома имзоланди.

И.Каримовнинг бевосита таклифи билан Афғонистонга чегарадош олти мамлакат (Ўзбекистон, Туркменистон, Тожикистон, Эрон, Покистон, Хитой) ва АҚШ ҳамда Россия иштирокида “6+2” мулоқот гуруҳи тузилди. Гуруҳнинг биринчи учрашув 1997 йил 16 октябрда Нью-Йоркда ўтказилди.

1999 йил 19-20 июль кунлари Тошкентда “6+2” гуруҳининг навбатдаги учрашуви бўлиб ўтди. Бунда Афғонистондаги икки қарама-қарши гуруҳ “Толибон” ҳаракати ҳамда Афғонистон Бирлашган fronti вакиллари илк бор бир стол атрофига йиғилди. Учрашув нихоясида “Афғонистондаги можарони тинч йўл билан бартараф этишнинг асосий тамойиллари тўғрисида”ги Тошкент Декларацияси қабул қилинди. Қабул қилинган Тошкент декларацияси БМТ ҳужжати мақомини олди.

2001 йилнинг 7 октябрида АҚШ ва Б.Британия коалицион армияси Афғонистонга “Енгилмас озодлик” деб номланган ҳарбий амалиётини бошлади.

2004 йил 9 октябрда Афғонистонда Президентлик сайлови бўлиб ўтди ва Ҳамид Карзай сайланди.

Афғонистон – дунёдаги иқтисодий ривожланиши энг паст аграр мамлакатлардан бири. Пул бирлиги – афғоний=100 пул.

И.Каримов 1992 йил 13 августда Покистон (*пойтахти- Исломобод*)га расмий ташриф буюрган. Бу ташриф чоғида икки давлат ўртасида 5 та муҳим битим имзоланди.

2005 йил март ойида Покистон Президенти Парвез Мушарраф Ўзбекистонга расмий ташриф билан келди. Бу ташриф чоғида 2005 – 2009 йилгача бўлган даврга мўлжалланган маданий алоқалар, минтақавий хавфсизликни таъминлаш, икки томонлама сиёсий-иқтисодий мулоқотни кенгайтириш масалалари муҳокама этилди.

2006 йилнинг май ойида И.Каримов Покистонга расмий ташриф билан борди.

2004 йил Ўзбекистон – Покистон ўртасидаги товар айланмаси 8,4 млн. АҚШ долларини ташкил қилган бўлса, бу кўрсаткич 2006 йилда 18,8 млн. АҚШ долларини ташкил этди. Ҳозирги пайтда Ўзбекистонда Покистон сармояси иштирокида 37 та қўшма корхона фаолият кўрсатмоқда. Бундан ташқари, Ўзбекистон Покистон билан Иқтисодий Ҳамкорлик Ташкилоти (Покистон, Эрон, Туркия томонидан тузилган) доирасида ҳам ҳамкорлик қилмоқда. Ўзбекистон бу ташкилотга 1992 йил 6 февралда аъзо бўлган.

2007 йил 14 март куни Покистон Ислом Республикаси Бош вазир Шавкат Азиз Ўзбекистонга расмий ташриф билан келди (Халқ сўзи. 2007 й. 14 март.).

Покистон – саноати ривожланаётган аграр мамлакат. Пул бирлиги – покистон рупийси=100 пайса.

1992 йил 12 октябрда Ҳиндистон (*пойтахти - Деҳли*) ташқи ишлар вазири Л.Бхатия Ўзбекистонга ташриф буюрди. 1993 йил 23-25 май кунлари Ҳиндистон Бош вазири Нарасимха Рао расмий ташриф билан Ўзбекистонда бўлди. Бу ташриф чоғида икки давлат ўртасида муносабатлар ва ҳамкорлик принциплари тўғрисидаги шартнома, даромад ва мулкка икки томонлама солиқ солишга йўл қўймаслик, ҳаво йўли, савдо-иқтисодий ҳамкорлик ҳақида битимлар ҳамда ҳамжиҳатлик тўғрисида меморандум имзоланди.

2005 йил апрель ойида Ислом Каримов Ҳиндистонга расмий ташриф буюрди.

2006 йилда Ўзбекистон ва Ҳиндистон ўртасидаги савдо ҳажми 59,4 млн. АҚШ долларини ташкил этган. Ҳозирда Ўзбекистонда 40 га яқин Ўзбекистон –Ҳиндистон қўшма корхоналари ва 4 та ҳинд компанияси ваколатхонаси фаолият кўрсатмоқда (Халқ сўзи. 2007 й. 17 март.).

2003 йилдан Бош вазирлик лавозимини Монмахон Сингх эгаллаган.

Ҳиндистон – федератив мамлакат. Давлат раҳбари – Президент. Ҳиндистон – аграр-индустриал мамлакат. Пул бирлиги – рупия=100 пайса.

Манбалар ва адабиётлар:

- Ўзбекистоннинг янги тарихи (Мустақил Ўзбекистон тарихи). Тошкент. “Шарқ”. 2000. 3-китоб.
- Мустақил Ўзбекистон Республикаси (унутилмас воқеалар ва саналар 1991-1996). Тошкент. “Ўзбекистон”. 1998.
- Мустақил Ўзбекистон. Тошкент. “Тошкент Ислом университети”. 2003. Б. 96-110.
- Мустақил Ўзбекистон тарихининг дастлабки саҳифалари.(Даврий тўплам). №3. Тошкент. “Шарқ”. 2000.
- Ўзбекистон : давлат ва унинг йўлбошчиси.Тошкент. “Ўзбекистон”. 1999. Б.137-161.
- Страны мира и международные организации: справочник. М.: 2004.
- Матбуот материаллари.

8-мавзу: Ўзбекистон ва МДХ мамлакатлари: интеграцион жараёнларнинг бошланиши (2 соат)

Режа:

- 1. Ўзбекистоннинг Россия, Беларус, Украина билан ҳамкорлиги**
- 2. Ўзбекистоннинг Озарбайжон, Грузия ва Молдова давлатлари билан алоқалари**
- 3. Ўзбекистон Республикасининг Болтиқбўйи мамлакатлари билан ҳамкорлиги.**

1. Ўзбекистоннинг Россия, Беларус, Украина билан ҳамкорлиги

1991 йил 8 декабрда Беловежское Пушчеда (Минск яқинида) Россия, Беларус ва Украина давлат бошлиқлари Мустақил давлатлар ҳамдўстлиги (МДХ)ни тузиш тўғрисида шартнома имзоладилар.

1991 йил 13 декабрда Ашгабадда Марказий Осиё Президентлари учрашиб, МДХга уни таъсис этувчилар мақомида киришга тайёр эканликларини билдирдилар.

1991 йил 21 декабрда Алматида 11 давлат – Россия (Б.Ельцин), Украина (Леонид Кравчук), Беларус (Станислав Шушкевич), Қозоғистон (Н.Назарбоев), Ўзбекистон (И.Каримов), Қирғизистон (А.Акаев), Тожикистон (Р.Набиев), Туркменистон (С.Ниёзов), Азарбайжон (А.Муталибов), Арманистон (А. Тер-Петросян), Молдавия (Мирче Снегур) – бошлиқларининг кенгашида Беловежское Пушче шартномаси юзасидан протокол имзоланиб, “Тенг ҳуқуқли ва ахдлашаётган олий томонлар” мақомида МДХ тузилди. 1993 йил 24 декабрда Ашгабадда бўлган МДХ давлатлари бошлиқларининг кенгашида Грузия ҳам МДХга аъзо бўлди.

1992 йил 15 майда МДХ давлат бошлиқларининг Тошкент кенгаши бўлиб ўтди. Бунда қуйидаги ҳужжатлар қабул қилинди:

- Коллектив хавфсизлик, тинчликни сақлаш, коллектив кучларнинг мақоми ҳақида Битим;
- Молиявий аҳвол ва бу соҳадаги ҳамкорлик тўғрисида Битим;
- Ҳаво бўшлиғидан фойдаланиш ҳақида Битим;
- Космик дастурни бажаришга пул ажратиш тўғрисида Битим;
- Ягона бюджетни шакллантириш ҳақида Битим;
- Чегара қўшинларини пул билан таъминлаш тўғрисида Битим;
- Қуrolли кучларни қисқартириш ҳақида Битим.

МДХ ташкил топгандан то 1997 йилга қадар унга аъзо давлатлар бошлиқларининг 23 та кенгаши бўлиб ўтди, МДХ доирасида 1300 дан ортиқ қарор ва ҳужжатлар қабул қилинди. Лекин қабул қилинган ҳужжатларнинг аксарият кўпчилиги қоғозда қолиб кетди.

МДХ давлатлари орасида Россия Ўзбекистоннинг асосий савдо ҳамкорларидан биридир. 1998 йил 13 октябрда Тошкентда Россия ва Ўзбекистоннинг 1998- 2007 йилларга мўлжалланган иқтисодий ҳамкорлиги тўғрисидаги шартнома имзоланди.

2001 йил 4 май куни И.Каримов давлат ташрифи билан Москвада бўлди. РФ Президенти В.Путин билан бўлиб ўтган музокаралар чоғида икки давлат ўртасидаги савдо-иқтисодий ҳамкорлик, халқаро терроризм, диний экстремизм ҳамда қурол ва гиёҳванд моддалар тарқатилишига қарши биргаликда курашишга келишилди. Музокараларда таъкидланишича, икки давлат ўртасидаги савдо айланмаси 2000 йилда бир млрд АҚШ долларини ташкил қилган.

2004 йилнинг 15-16 апрель кунлари И.Каримов РФда Президент В.Путин билан учрашди. 2005 йил 28-29 июнь кунлари И.Каримов Россияга расмий ташриф буюрди. 2006 йил 16 августда Россиянинг Сочи шаҳрида Евроосиё иқтисодий ҳамжамияти (ЕврАзЭС)га аъзо мамлакатлар раҳбарларининг норасмий учрашуви бўлди. Унда И.Каримов қатнашди.

Ўзбекистон билан Россия ўртасида 2005 йилда Иттифоқчилик муносабатлари тўғрисида шартнома имзоланган. 2003 йилда Ўзбекистон – Россия ўртасидаги товар айирбошлаш ҳажми 1 млрд. 149,1 млн. АҚШ долларини, 2004 йилда 1 млрд. 641,9 млн. АҚШ долларини ташкил қилган бўлса, 2006 йилда икки давлат ўртасидаги товар айирбошлаш ҳажми 3 млрд. АҚШ долларини ташкил этди. Бу кўрсаткич 2005 йилдагига нисбатан 40% кўпдир. Ўзбекистонда “Газпром” ва “Лукойл” компанияларининг сармояси 2,5 млрд. АҚШ долларини ташкил этди. 2005 йилда Россия сармояси иштирокида тузилган 360 та қўшма корхона фаолият кўрсатди, улардан 45 таси тўлалигича Россия сармояси билан ташкил этилган.

Ўзбекистонда бир неча йилдан буён Г.Плеханов номидаги Россия иқтисодиёт академиясининг филиали фаолият кўрсатмоқда, 2006 йилдан М.Ломоносов номидаги МДУнинг Тошкент филиали ташкил этилди.

2007 7 март куни И.Каримов Оқсаройда Россия Федерацияси ҳукумат раиси Михаил Фрадковни қабул қилди.

1992 йил 25-26 август кунлари И.Каримов Украинада расмий ташриф билан бўлди. Ташриф чоғида икки давлат ўртасида давлатлараро муносабатларнинг асослари тўғрисида, дўстлик ва ҳамкорлик тўғрисида шартнома, дипломатик муносабатлар тўғрисида протокол имзоланди.

1994 йил 10-11 ноябрда И.Каримов расмий ташриф билан Украинада бўлди. Ташриф давомида Ўзбекистон билан Украина ўртасидаги иқтисодий ҳамкорликнинг асосий йўналишлари тўғрисида Декларация қабул қилинди. Бундан ташқари, икки давлат ўртасида маданият соҳасида ҳамкорлик, даромадлар ва мулкларга икки томонлама солиқ солишга йўл қўймаслик тўғрисида битимлар имзоланди.

1995 йил 20-21 июнда Украина Президенти Леонид Кучма давлат ташрифи билан Ўзбекистонда бўлди. Бунда икки давлат ўртасидаги ҳамкорликни кенгайтириш ва чуқурлаштириш тўғрисида Декларация ҳамда иқтисодий интеграцияни чуқурлаштириш тўғрисида шартнома имзоланди.

1991 йил 6 ноябрь куни Белорус Олий Кенгаши раиси Станислав Шушкевич Ўзбекистонга расмий ташриф билан келди. Ташриф чоғида давлатлараро муносабатларнинг асослари тўғрисида шартнома имзоланди.

1994 йил 21-23 декабрь кунлари Беларус Президенти А.Лукашенко Тошкентда расмий ташриф билан бўлди. Ташриф чоғида Ўзбекистон – Беларус ўртасида 18 та ҳужжат имзоланди.

2. Ўзбекистоннинг Озарбайжон, Грузия ва Молдова давлатлари билан алоқалари

1996 йил 27-28 май кунлари Президент И.Каримов Озарбайжон Республикасига расмий ташриф билан борди. Музокаралар чоғида И.Каримов ва Гейдар Алиев икки давлат ўртасида дўстлик ва ҳамкорлик тўғрисида Шартнома имзоладилар. Шу билан бирга, 20 га яқин турли соҳаларга оид ҳужжатлар имзоланди. 2003 йилдан Озарбайжон Президенти Г.алиевнинг ўғли Илҳом Алиев.

1995 йил 4 сентябрь куни Грузия Президенти Э.Шеварднадзе расмий ташриф билан Тошкентга келди. Ташриф чоғида икки давлат ўртасида дўстлик ва ҳамкорлик тўғрисидаги Шартнома имзоланди.

1996 йил 28-29 май кунлари И.Каримов расмий ташриф билан Грузияда бўлди. И.Каримов ва Э.Шеварднадзе икки давлат ўртасида ҳамкорликни кенгайтириш ҳамда чуқурлаштириш тўғрисида Декларация ва бошқа масалаларга оид 15 га яқин ҳужжатларни имзоладилар.

1999 йил 8 март куни Грузия Президенти Э.Шеварднадзе амалий ташриф билан Ўзбекистонга келди. Унда икки томонлама муносабатларни ривожлантириш, иқтисодий ҳамкорлик кўламлигини кенгайтириш, минтақавий хавфсизлик билан боғлиқ масалалар юзасидан фикр алмашилди.

1998 йилда Грузиянинг Потти порти орқали қарийб 725 минг тонна юк Ўзбекистонга ташиб келтирилган.

Ўзбекистон – Грузия ўртасидаги савдо айланмаси 1999 йилда 10 млн. АҚШ долларини ташкил қилган бўлса, бу кўрсаткич 2000 йилда 29,7 млн.АҚШ долларини ташкил қилди.

2004 йил январь ойидан Грузия Президенти Михаил Саакашвили.

1995 йил 30-31 март кунлари И.Каримов Молдова Республикасига расмий ташриф билан борди. Ташриф чоғида икки давлат ўртасида дўстона ҳамкорлик тўғрисида шартнома имзоланди. Бундан ташқари, ўндан ортик турли ҳужжатлар имзоланди.

ТРАСЕКА (*Европа – Кавказ – Осиё транспорт тармоғи – 1993 йил май ойида Брюсселда Марказий Осиё республикалари, Қозоғистон, Озарбайжон, Арманистон, Грузия давлатларининг савдо ва транспорт вазирлари иштирокида ўтказилган конференцияда бу йўлакни қуриш дастури қабул қилинган*).

3. Ўзбекистон Республикасининг Болтиқбўйи мамлакатлари билан ҳамкорлиги.

И.Каримов 1995 йилнинг 6-7 июнь кунлари Латвияга расмий ташриф буюрди. Ташриф чоғида икки давлат ўртасида дўстлик ва ҳамкорлик тўғрисида шартнома имзоланди.

1996 йил 23 майда Латвия Президенти Гунтис Улманис Тошкентда расмий ташриф билан бўлди. Бунда икки давлат ўртасидаги ҳамкорликни янада ривожлантириш ва кенгайтириш тўғрисида Декларация имзоланди. Ўзбекистон – Латвия ўртасидаги товар айланмаси 1994 йилда 121,8 млн. сўмни ташкил қилган.

2004 йил 7-8 апрель кунлари И.Каримов латвияга расмий ташриф буюрди ва Латвия Президенти Вайре Вике-Фейрберга билан учрашди.

1994 йил 7-8 июнь кунлари И.Каримов Литва Республикасига расмий ташриф буюрди ва Президент Алгирдис Бразаускас билан учрашди. Учрашув чоғида икки томонлама ҳамкорликни ривожлантириш ва чуқурлаштириш тўғрисида Декларация имзоланди.

Ўзбекистон – Литва ўртасидаги товар айланмаси 1994 йилда 248,6 млн. сўмни ташкил қилган.

Манбалар ва адабиётлар:

- Ўзбекистоннинг янги тарихи (Мустақил Ўзбекистон тарихи). Тошкент. “Шарқ”. 2000. 3-китоб. Б. 528-540.
- И.А.Каримов. Хавфсизлик ва барқарор тараққиёт йўли. Тошкент. “Ўзбекистон”. 1998. Т. 6. Б. 250-256.
- Янги Ўзбекистоннинг 7 зафарли йили. Тошкент. “Шарқ”. 1999.
- Страны мира и международные организации: справочник. М.: 2004.
- Матбуот материаллари.

9-мавзу: Ўзбекистон ва Марказий Осиё мамлакатлари ўзаро ҳамкорлиги (2 соат)

Режа:

- 1. Ўзбекистон ва Марказий Осиё давлатлари ўртасидаги маданий-иқтисодий алоқалар**
- 2. Ўзбекистоннинг Марказий Осиё давлатлари билан сиёсий ҳамкорлиги**

1. Ўзбекистон ва Марказий Осиё давлатлари ўртасидаги маданий-иқтисодий алоқалар

Ўрта Осиё давлатлари ҳали собиқ иттифоқ яшаб турган йиллардаёқ минтақада сиёсий-иқтисодий масалаларни ҳал қилиш борасида айрим чоратadbирларни ишлаб чиқа бошлаган.

1990 йил июнь ойида Ўзбекистон, Қозоғистон, Қирғизистон, Тожикистон ва Туркменистон раҳбарларининг Алмати учрашуви бўлиб ўтди. Бу учрашув чоғида Ўрта Осиё ва Қозоғистон халқларига мурожаатнома, иқтисодий, илмий-техникавий ва маданий ҳамкорлик тўғрисида битим имзоланди.

1991 йил август ойида Тошкентда Ўрта Осиёнинг бешта республикаси ҳамда Озарбайжон раҳбарларининг Маслаҳат Кенгашини тузиш тўғрисидаги битими имзоланди.

1991 йил 13 декабрь Ашгабад учрашувида Тажан-Серахс темир йўли қурилиши тўғрисида битим имзоланди, Чернобиль ҳалокати ва Орол

фожиаси оқибатларини тугатиш ҳақида Қарор қабул қилинди. Бундан ташқари, мазкур учрашувда давлат раҳбарлари МДХга уни таъсис этувчилар мақомида киришга тайёр эканликларини билдирдилар.

“Марказий Осиё” атамаси 1993 йил 4 январда Ўрта Осиё ва Қозоғистон республикалари раҳбарларининг Тошкентдаги учрашувида тилга олинди ва шундан эътиборан Ўрта Осиёдаги беш давлатга нисбатан ишлатилиб келинмоқда. Мана шу учрашувда Оролни сақлаб қолиш бўйича халқаро жамғарма тузиш тўғрисида қарор қабул қилинди. 1993 йил 26 март куни Марказий Осиё мамлакатлари ва Россия раҳбарларининг Қизил Ўрда анжуманида Оролни қутқариш халқаро жамғармаси таъсис этилди, Орол муаммолари билан шуғулланувчи халқаро кенгаш тузилди.

1994 йил 11 январда Нукусда Марказий Осиё давлатларининг раҳбарлари ва РФ ҳукумат делегацияси иштирокида Орол муаммоларига бағишланган иккинчи анжуман бўлиб ўтди.

1994 йил 30 апрелда Ўзбекистон, Қозоғистон ва Қирғизистон раҳбарларининг Чўлпонота (Қир-н) учрашувида уч давлат ўртасида ягона иқтисодий макон тузиш тўғрисида уч томонлама шартнома имзоланди. Шу йилнинг 8 июлда бўлиб ўтган уч давлат раҳбарларининг Алмати учрашувида эса Марказий Осиё ҳамкорлик ва тараққиёт банкни (МОХТБ) таъсис этиш тўғрисида битим имзоланди. 1998 йилда МОХТБга Тожикистон Республикаси ҳам қўшилди. МОХТБнинг Бош банки Алматида, Тошкент ва Бишкекда шўъба банклари ташкил қилинди. МОХТБнинг Тошкент шўъба банки ўз фаолияти давомида уяли ва халқаро роуминг алоқаларини ривожлантириш дастури бўйича “Коском” қўшма корхонасини 1 млн. АҚШ доллари миқдорида, “Спектр” қўшма корхонасини 473,3 минг АҚШ доллари миқдорида маблағ билан таъминлади. Бундан ташқари, шўъба банки Германиянинг икки банки билан муносабатлар ўрнатди.

1995 йил 14 апрелда Чимкентда Ўзбекистон, Қозоғистон ва Қирғизистон раҳбарларининг учрашувида давлатлараро интеграцияни жадаллаштириш бўйича коммюнике имзоланди, 2000 йилгача интеграция дастури маъқулланди, тинчликни таъминловчи бирлашган батальон тузишга келишиб олинди.

1995 йил 5 майда Олий Мажлиснинг II сессиясида И.Каримов “Туркистон – умумий уйимиз” шиорини илгари сурди.

1997 йил 9-10 январь Бишкек кенгашида Ўзбекистон, Қозоғистон ва Қирғизистон ўртасида абадий дўстлик ҳақида шартнома имзоланди.

1997 йил 12 декабрда Оқмола (ҳозирги Остона)да Ўзбекистон, Қозоғистон ва Қирғизистон раҳбарларининг учрашувида уч мамлакат ўртасида энергетика, сув захираларидан оқилона фойдаланиш, озиқ-овқат таъминоти, коммуникация, минерал хомашё захираларини ўзлаштириш ва қайта ишлаш соҳалари бўйича халқаро консорциумлар тузиш тўғрисида музокара бўлди.

1998 йил 26 март Тошкент кенгашида Ўзбекистон, Қозоғистон ва Қирғизистон ўртасидаги ягона иқтисодий макон барпо этиш тўғрисидаги шартномага Тожикистоннинг қўшилиши тўғрисида протокол имзоланди.

2. Ўзбекистоннинг Марказий Осиё давлатлари билан сиёсий ҳамкорлиги

И.Каримов БМТ Бош Ассамблеясининг 48-сессиясида (1993 йил 28 сентябрь) сўзлаган нутқида Марказий Осиё минтақаси бўйича қуйидаги таклифларни киритди:

- Марказий Осиёда хавфсизлик, барқарорлик ва ҳамкорлик масалалари бўйича Тошкентда БМТнинг доимий ишловчи семинарини чақириш;
- Марказий Осиё минтақасини ядросиз зона деб эълон қилиш;
- Марказий Осиё минтақасида кимёвий ва бактериологик қуролни тарқатмаслик устидан халқаро назорат ўрнатиш;
- Оролни ва Орол бўйини қутқариш.

Ўзбекистон ташаббуси билан ва БМТ раҳнамолигида 1995 йил 15-16 сентябрь кунлари Марказий Осиёда хавфсизлик ва ҳамкорлик масалаларига бағишланган Тошкент кенгаш-семинари бўлиб ўтди.

Марказий Осиё давлатлари раҳбарларининг 1997 йил февралда Алматида бўлган учрашувида минтақани ядро қуролидан холи зонага айлантиришга аҳдлашилди ва бу аҳднома мазкур учрашувда қабул қилинган Алмати декларациясида ўз ифодасини топди. “Марказий Осиё – ядро қуролидан холи зона” шиори остида халқаро конференция ўтказиш таклифи илгари сурилди. Мазкур таклифга биноан, 1997 йил 15-16 сентябрь кунлари Тошкентда “Марказий Осиё – ядро қуролидан холи зона” мавзуида халқаро конференция бўлиб ўтди.

Ўзбекистон, Қозоғистон, Қирғизистон ва Тожикистон давлат бошлиқларининг 2002 йил 28 феврилидаги Алмати учрашувида “Марказий Осиё ҳамкорлиги” (МОҲ) ташкилотини тузиш ҳақида Шартнома имзоланди. МОҲни ташкил этишнинг асосий мақсади бир канча сиёсий-иқтисодий масалалар билан биргаликда минтақада хавфсизликни мустаҳкамлашда ҳамкорликни кучайтиришдир.

2002 йилда МОҲ давлат бошлиқларининг 4 марта учрашуви бўлиб ўтди (Алмати – 28 февраль, Оқтов – 6-7 июль, Душанба – 5-6 октябрь, Остона – 27 декабрь).

2006 йил 8 сентябрда Марказий Осиё мамлакатлари вакиллари Қозоғистоннинг Семипалатинск шаҳрида “Марказий Осиё ядро қуролидан холи ҳудуд барпо этиш тўғрисида”ги шартномани имзоладилар (Халқ сўзи. 2007й. 2 март). Мазкур шартнома Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси қонунчилик палатаси томонидан 2007 йил 30 мартда маъқулланди ва 2007 йил 2 апрелида ратификация қилинганлиги тўғрисида Қонун қабул қилинди. Шу куни МОҲ ташкилотининг Евросиё иқтисодий ҳамжамиятига интеграцияси тўғрисидаги Баённома (Минск, 2006 йил 23 июнь) ратификация қилинганлиги тўғрисида ҳам Қонун қабул қилинди (Халқ сўзи. 3 апрель, 2007 й.).

Тошкентда 28 март куни ШХТ МАТТ Кенгашининг навбатдаги 9-мажлиси бўлиб ўтди. Унда Ўзбекистон, РФ, Қозоғистон, ХХР, Қирғизистон, Тожикистон вакиллари иштирок этди. Мажлисида Кенгашнинг 8-мажлиси (Пекин, 2006 й. 29 сентябрь) қарорларининг ижроси ҳақида ахборот тингланди. 2007 йилга мўлжалланган чора-тадбирлар муҳокама қилинди.

ШХТ МАТТнинг навбатдаги кенгаши РФда 2007 йил сентябрда ўтказишга келишиб олинди (Халқ сўзи. 29 март 2007 й.).

Туркменистон Президентти – Гурбангули Маликгулиевич Бердимухамедов (2006 йилдан).

Қозоғистон Президентти – Нурсултон Назарбоев.

Қирғизистон Президентти – Курманбек Бакиев (2005 йилдан).

Тожикистон Президентти И.Раҳмонов 2006 йил ноябрда 79,3 фоиз овоз билан 7 йилга қайта сайланди.

ГААТ – Генеральное соглашение по тарифам и торговле (тарифлар ва савдога оид бош келишув, шартнома), шатб-квартираси Женевада жойлашган, Ўзбекистон бу шартномага 1994 йил июнь ойидан кузатувчи статусида кирган.

Манбалар ва адабиётлар:

- Ўзбекистоннинг янги тарихи (Мустақил Ўзбекистон тарихи). Тошкент. “Шарқ”. 2000. 3-китоб. Б. 540-551.
- И.А.Каримов. Хавфсизлик ва барқарор тараққиёт йўли. Тошкент. “Ўзбекистон”. 1998. Т. 6. Б. 353-361.
- И.Каримов. Туркистон – умумий уйимиз. Тошкент. “Ўзбекистон”.
- Янги Ўзбекистоннинг 7 зафарли йили. Тошкент. “Шарқ”. 1999.
- Матбуот материаллари.

